

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౪ { పార్థివ
కృషణ-పాల్గొనములు } సంచిక ౩-౬

శ్రీనాథుడు—బంగారు మొలక.

అందూరి ఈశ్వరదత్తు, బి. ఏ.

శ్రీనాథుడు పారవిలాస పీఠిలో నవవి తిప్పయ్య సోదరుని
దీప్తిపాంతుర వాణిజ్య పర్ల నా సందర్శమున, జలనోంగినుండి యీతడు
బంగారు మొలకను దెచ్చినట్లు వర్ణించెను.

సీ కంచారఁ గన్నారపాదవంబులు దెచ్చె

జలనోంగి బంగారు మొలక దెచ్చె

ఈబంగారు మొలక కర్ణము శ్రీ క్రభాకరశాస్త్రిగారు తాము నూర
నముగా సంస్కరించి ప్రకటించిన పారవిలాసపీఠిలో గులాబిచెట్టన
వన్నీరు మొలక యని నెలవిచ్చినారు. కాని విరిచ్చిన యర్థము సరికాదని
తలఁచుట కాధారములు గలవు. బంగారు మొలకనుగూర్చి క్రితంబున
ముఠి మొక నువ్వసిద్ధాంతాధికవి గలఁడు. చల్లపిల్ల నరసకవి యామిసిప్తార్ల
తిలకావిలాసములో యామిసిప్తార్లతిలక సోదర్యమును వర్ణించుసంద
ర్భమున నామిను బంగారు మొలకతోఁ బోల్చినాఁడు. అనన్యము
నిందుదాహరించెను.

ఉ. కందని మానుపండు కనుగందని జాలిల్నిగ్గు లేటిమ
 క్కందనిపూలగుత్తి మరుగందని తల్గుమొలుంగుజల్గు వా
 గందని మాడ్డుదిల్గు తలుఁగందని బంగరుమొక్కతూటాదా
 గందని మారువాటి వెరగందని క్రొన్నలజంకకూన నూ
 గందని తమ్మిమొగ్గ పులుగందని మాత్రైకుసుమ్మ కొమ్మకూన
 నీ. కళలుదేరెడు నిండు జలుగువన్నెలగుత్తి

గమగమవలచు బంగారు మొలక

కొదమతుమ్మద పాదుకొనని క్రొన్ననదండ

నడువనేర్చిన రతనంపుటామ్మ

కవలకనిల్పు తొల్కరిమింతుదీఁగ దె

మొర చూరగొనని కత్తుపుదాని

తొడలి కోయల నుంక మడుగని యెలమాని

వెల లేని జలుగువన్నెలకొటారు

గీ. కాంత రతికాంతకాంతుఁ బూజింతు ననుచు

సంతసము సంత సంతసల్ దొంతరిలఁగ

సంతరించిన వింతచామంతిబంతి

వంతుకెక్కిన వలరాజదంతి యంతి.

ద్వితీయాశ్వాసము, 70-71 ప.

పై కవ్యములలోఁ గవి యొక్కనయచ్చులోనున్న యామినిపూర్ణ
 తిలకను విల్లిందు యావకాతికయోక్తియలంకారమును నిరూపించెను.
 గమగమవలచు బంగారు మొలక యనఁగాఁ దాని యబ్బిర బంగార మని
 యర్థము.

ఈ బంగారు మొలక కర్థము బ్రాణ్యనిఘంటువునఁ గలదు.

మొలక : ఈ పదము బంగారు మొలకవలె నున్నది. (She is a perfect beauty)

బ్రాణ్యనిఘంటువు, పుట 818. 1852 శా.ప్రణామము.

ఈ బంగారుమొలకకు అంగ్లమున నగ్గెట్ (Nugget) అని యర్థము. పూర్వకాలమున దక్షిణావధమునండి సార్థవాహలు నువర్ణ ద్వీపము (Java) నుండి, యీ బంగారుమొలకలను దెచ్చుచుండెడివారట. జలనోంకి యనునది ఇప్పుడు, బావా, నుమిత్రా, బోర్నియో ద్వీపములలో నొక రేవుకట్టకై యుండనోపు. పూర్వము బర్మాలోని కొంతభాగమునకు రామన్నదేశ మనియు, నువర్ణ ధూమి యనియుఁ బేర్లుండెను *

శ్రీనాథుడు తిప్పయ తరుణ, చీని, తవాయి, నోవ, రమణా స్థానంబులనుండి సామాన్లఁ దెప్పించుచుండెనని చెప్పినాడు. కాఁబట్టి శ్రీనాథుడు వర్ణించిన బంగారుమొలక కర్ణము గులాబీదెట్లని కాదని వృద్ధముగాఁ జెప్పవచ్చును. నొజ్జంగిసీ రసఁగాఁ బన్నిరు. గులాబీసీ రని యభిప్రాయపడి, సీరవద్యము మొదటిపాదములో కవి కర్పూరపాదవ ములను దెచ్చినట్లు చెప్పటచే బంగారుమొలక యనఁగాఁ బన్నిరుమొలకయై యుండునని ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తఁచిరి. నొజ్జంగి వదమునకుఁ బూర్వనిఘంటువులలో గులాబీ యని యర్థము లేదు. కిష్టలుదొర కన్నదనిఘంటువులలో నొజ్జంగి వదమున కొకవిధమైన మల్లె లేక రామంతి యని యర్థము వ్రాసియున్నాడు. అట్లే మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయమునవారు ప్రచురించిన తమిళనిఘంటువునందుఁ గలదు.

నొజ్జంగ : నొజ్జంగ; నొజ్జంగ; నొజ్జంగ A kind of Jasmine
సేవన్తిగ, తెలుగు, గుజరి, తమిళము కొఱంగిరి.

Kittel Dicionery.

ఈ విషయము వశోధితుడగినది. మఱియొక వ్యాసమున నీ ప్రసంగమును జేసెదను.

Now, we have definite evidence that a portion of Burma was known in latter ages as Suvarnabhumi. According to Kalyani inscriptions(1476 A.D), Ramannadesa was also called Suvarnabhumi.

అవది తిప్పయ 'చీని, సింహళ, తవాయి, హతమంజి, జోణంగి
 క్రభృతి. వానాద్యవనఃరాకరకులగు ధనకనకవస్తువాహనమాణిక్య
 గాణిక్యకులకు చెప్పించి యిప్పించువాడట. ఈజోణంగిదేశ మిప్పుటి
 తురక్కు (Turkey) పారశీక (Persia) దేశ భూభాగము.
 అవాటి వణిజ్యము పూర్వ కల్పితుదేశకులలో వాణిజ్యము సాగించు
 చుండినటుల శ్రీనాథుడు వృష్ణతఱచిరాడు. క్లిప్టలో నిఘంటువులో
 జోణంగి శబ్దమున కర్థ మిట్లు గలదు.

జోనంగ-*Tbh of యవనక, An Ionian, a sunk, An Arab*
 (తురుక, తురక్కుయవన Mr. ౩౮౨. తెలుగు జోణంగి తమిళ
 మళ కూళము. జోనగ. జోనగవఱ-A Turkish Arab)
 జోణంగిదేశ మనగా నిప్పుటి యరేబి కూ, టర్కీప్రాంతభూమి
 యని విశదము కాగలదు. ప్రభాకరశాస్త్రిగారి రభిప్రాయవదిపట్టు
 మలబారప్రాంతవిషయము కాదనవచ్చును.

శ్రీ:

కుమారసంభవ విమర్శము.

విద్యాన శ్రీ భక్తవత్సలము, చి. 5

I

కుమారసంభవ మనుచేర వినుడు మనకు లభ్య మై యుండు నది కడు నేడు పర్వల గ్రంథము తారకాసుకుం జూపునట్లు నందు కథ గలదు. ఇదే కావ్యము: దొలక దానివర్గ లిరువదిరెం దనియు, నేకారణముననో కడకటి యైదుపర్వమున వర్తములైపోగా మిగిలి: ఏ కడు నేడు పనియుం తెచ్చగా రువ్వాడు. ఇందుం గూర్చి కలుపుర పాడు కుల యభిప్రాయ మే మనగా శిర్యతీవరమేశ్వరలపెండ్లిదత్తక నుండు నామిదిపర్వగ్రంథభాగమే కాళిదాసు వ్రాసినట్టి దనియు, తరువాతి పర్వం నవరో వ్రాసి కాళిదాసు గ్రంథముతో జేర్చగా పని యతనిచేర వ్యాప్తికి వచ్చిన పనియు.

పెండ్లితోనే కథ ముగియు నేని యప్పుడు గ్రంథమునకుం తార్యతీవరమేశ్వర మనియో గోపాకల్యాణ మనియో పేరు పెట్టవలయునే కాని కుమారసంభవ మను నామ మెట్లు పరివడును? కాళిదాసు తగినపేరు పెట్టనేరనివాడా? మహాకవియగు డగు నతని రచనలలో: బ్రత్యక్షమగు భావగర్భమును సర్థపూర్ణమునై యుండునే కాని వ్యర్థమై యుండదే? ఇతను గ్రంథమున కతడు పెట్టినపేరే తగక యుండువా? క్రమాణబుద్ధితో మహాకవిహృదయము వారయుదు మేని అతడంచిన కుమారసంభవ మను పేరే గ్రంథమునకు: దగిన దనియు, మఱి యెవరుపెట్టు నేపేరును అంత యనుదూకుడు గా దనియు: దెలిసికొనగలవారి మగుదుము. మహాకవియగు నెవని రచనయందు: గాని యొక్క పదముందొలగిండ్లిమేని యందులకు సమాంతరమును మనము

కూర్పబారియింద ముఁగా, విఠ మహాకవికులగురు వగు కాళిదాసు వాదిన మాటను దొలంగఁజేసి సమాంతరమును కాదుగదా, ఈ మున్మునాంతరమునేని యోజించి వట్టి కూర్పఁగలవాఁ డెందుడును?

రాక్షసబాధితు లగు దేవతలు కోరు ప్రయోజనము కుమార స్వామి పుట్టుట అదే కుమారసంభవము (II 51-2) ఆప్రయోజనము సిద్ధించుట కుపాయము ఉపాయమేక్యరుల వివాహము భుజిల్లఁజేయుటయే యని బ్రహ్మ యుపదేశించెను. (II 57-61) మన్మథుని బూర్పి (III) దేవతలు కావించిన యత్నము కొనసాగకపోయినను వివాహ మేమో సార్వభౌతకఃఫలముగా జరిగియే తీయును. (V, VI, VII). కుమారసంభవము; కు అద్వితీయోపాయముగా నుపదేశించఁబడిన వివాహము నతివేఱుటయే కథకు ముగియక. ఉపాయ మమోఘమైనందునం దన్నిర్వర్తనముచేతనే వ్యంజితమైన ఫలసిద్ధిని మరల వాచ్యముగఁ 'గుమారఁడు గల్గె' నని చెప్పట చక్కనగా నుండును. కావుననే వ్యంగ్యకవనమునకుం బేర్పొక్కఁగన్న కాళిదాసమహాకవి యట్లు చెప్పఁ దామెను. 'కుమారసంభవము'నకు 'గీ.కాకల్యాణ'మున పేర నొసరిన యాంధ్రగద్యానువాదగ్రంథమునకుఁ బీఠిక వ్రాయుట శ్రీముతులు బంగోలు వేంకటరంజయ్య B. A., B. L. గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

The theme of this composition as conceived by the great master-poet starts from a combined request of all the Devas addressed to Brahma, the Creator, for a leader and commander of the angelic forces to war against and destroy the Titan Tarakasura and his hosts. The artistic consummation of the conception of such a plot may well be achieved and perfected by the wedding of the Divine Pair, the world-parents, Parvati and Parameswara and need not go down to the narration of the physical embodiment of the Devine Spirit into a son." సిద్ధించిన వని చెప్పటతో నక్కఱలేకయే సిద్ధించిన ప్రయోజనము కుమారసంభవము ప్రధానముండఁగా తత్సాధకోపాయముగు పుణ్యమునకుఁ బ్రాధాన్యము లేదు. ప్రధాన మేదో దానినే కాళిదాసు గ్రంథమునకు చేరుచేసెను. పూర్వోక్తానువాదగ్రంథమునఁ గడవటి

వాక్య విడి. "కొంతకాలమునకు గారీకంకరులకుఁ గుమారుఁడు జన్మించి తారకుని వధించి విశ్వకర్మ సంతాపము యయ్యె" కుమారసంభవము నిట్లు వాచ్యముగఁ జెప్పియు నకువాదకులు ఆపేరు నేల తొలంగించిరో ! మఱుఁగు ఆనుమాద్యులుననే కాని క్రొత్తవనమునఁ గాదుగదా !

II

రక్షకునికొఱకైన లోకుల తపతప నిరూఢమగుటకు సాధన ముగాఁ గానిదాను తారకాసురుని దురభివారప్రాభవమును వర్ణించిన తెఱఁగు విర్ల నీయము. (a) అతఁడు కరులసాత్తు నవహరించెను. మేరు శృంగముల వాత్సలయములఁ గ్రీడాశైలములుగా సంతరించుకొనెను. మిన్నటివసిడితాయరల నూడఁజెఱికి తనదగ్గియులలోఁ బాదుకొల్పుకొ నెను. విమానమార్గముల నొరులం దలచూపనీయక వానిని తనసంచారమునకే యుంచుకొనెను. జేతల హవిర్యాగముల నాడిసి తీసికొనెను. ఇంద్రుని యుచ్చైశ్చవమును హరించెను. రత్నాకరముల రత్నముల నన్నిటిని నాఁచికొనెను. పుష్కలావర్తకాది మేధుములం దన దంతా వళముల వద్రక్రీడకు లోబటచెడి. (b) తనకు లేని కల్పవృక్షములు దేవతల కేలయని వానిని తెగనటికించెను. (c) లోకక్షేమమునకై పాటు వడు సూర్యచంద్రవాహ్వాదులం దనసేవకే కట్టువటచెను. తన కొలఁ కుల కమలములను విరియించుటయే సూర్యునకును, తననికలిహారము లకు వెన్నలం గూర్చుటయే చంద్రునకును, తనకు పువ్వులం జేర్చిపెట్టుటయే ఋశువులకును, తనకుఁ జామరములు పూనుటయే ఆచ్యరలకును వారి శిరోరత్నముల వెలుఁగునం దననగరముం బ్రకాశింపఁజేయుటయే వాసుకీ శ్రముఖపర్వరాజులకును - వరులుగాఁ గల్పించెను. (d) లోక ములం దాటుమాటు గావించెను. సూర్యున కెండకాలమున సైతము వేడిమి లేకుండునట్లును, వెన్నలకు పెరుగుట, తరుగుటలు లేకుండు నట్లును, వాయువునకు విశ్వంఖలసంచార ముడుగునట్లును, ఋశువులకుం గ్రహయాత్ర) ద్విజుల సంద రాన చరి మున్నగు ధర్మములు దత్తునట్లును

జేసెను. తారకాసురుని దురధికారంపుంబ్రాధవము నహింక నెవరికిని సాధ్యపడదయ్యెను. కానుకలు వెట్టి నుముఖుండేసి గొండమా యన్న, దుర్జనుఁ డగుటచే నతఁడు క్రత్యవకారముచే నణఁగునే కాని ఉపకార ములకు లోఁగఁడు పోరి జయింకమా యన్న విష్ణుపునంతటి దేవునకుం గూడ నది యసాధ్యమాయెను. కాత్రననే ఈమారస్వామి యవతరింప నలసినవచ్చెను. అదే ఏతత్ కావ్యక్రతిపాద్యక్రయోజనము.

తారకాసురసంహారసమర్థుఁడగు చమూపతి నొకనిఁ బ్రసాదింపు మని దేవతలు బ్రహ్మదేవుం బ్రార్థింప నానేల్పుబెద్ద యుమాశంకరుల ఈమారుఁడే యట్టి డగుననియు, నా మాసాందర్య దిశుని చిత్తము నాకర్షిండునట్లు చేయుటయే వారి వివాహమును ఘటిల్లఁజేయు సుపాయ మనియు నుపదేశించును. ఆమూపాయము సాపాయయగుటకు హేతు వైన యందలి లోక మేమనఁగా, ఈశుని యాశతంగూర్చిన విష్ణుతి. ఇది బ్రహ్మదేవుననే క్రమ్మింప నింక దేవత లితరు లందుకు లోనగు టలో వింతలేను. దేవతలు మన్మథుం బూర్పిరి. మన్మథోద్యోగము

(సశేషము).

దర్శన సమీక్ష.

సాహిత్యశిరోమణి, భాషావ్రవీణ.

చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి

(అనున్వితము.)

సకలలికపాశుపతదర్శనము.

ఈ దర్శనమున సిక్వేషుడే జీవులసంపాదమును దొంగించుటకయి కార్య, కారణ, యోగ, విధి, దుఃఖాంతము లనియెడు నైమితత్వములు ప్రతిపాదించబడినవి. వశు, వశువతిశబ్దము లీక్రిందిరీతి నిభియుక్తులచే నిర్వచించబడినవి.

శ్లో. బ్రహ్మచార్యస్తంభవర్జంతాః కేశవః పరికీర్తితాః.

తేమాహ నాయకో యగ్నా చ్చిహ్నః పశువతిః స్మృతః.

వశువులు జీవులు. వశువతి యీశ్వరుడు. చేతనాచేతనమావ మగు ప్రపంచమునఁ గల వదార్థజాత మంతయు కార్యము. ఈశ్వరుడు కారణము. ఇతఁడు స్వతంత్రుడు. జపము, భ్యాసము, మున్నగునవి యోగము. మూఁడుకాలములయందు స్నానము, భస్మస్నానము మొదలగునది వ్రతము. పాశముల ఏడి యీశ్వరుఁ డగుటయే దుఃఖాంతము. వీరిమతమున మోక్ష మిఁక ముఁఖాంతమే. ఈ వందతత్వాత్మక మగు పాశుపతతంత్రమువలననే ముక్తి కలుగు నని వీరినమ్మిక. కావుననే—

శ్లో. జ్ఞానమాత్రే వృథాశాస్త్రం సాక్షా ద్దృష్టిస్తు దుర్లభా,

పంచార్థా దన్యతో నాస్తి యథావ తత్ర నిర్భయః.

అని యభియుక్తవాక్యము.

శైవదర్శనము.

కర్మాదినిరపేక్షుఁ డీశ్వరుఁడు కారణ మయినచో వైషమ్యము నెప్పుడూ మిగిలి దోషము శిశ్వమనఁక దటసింపదు. అని యీమత

మువారు ఈశ్వరుడు కర్మసాపేక్షుడు యు కారణ మగు నని యంగీకరించుటయేకాక తత్త్వములనొందుకొనితగా నంగీకరించిరి. ౧ కతి. ౨ విద్య. ౩ అవిద్య. ౪ వశువు. ౫ సాశము. ౬ కారణము వానిలో కతి శివుడు. తత్త్వజ్ఞానము విద్య. విద్యాజ్ఞానము అవిద్య. అనుచిత్వము మలము. మాయారోధము, కర్మ తక్కి, యరు భేదములతోఁ గూడినది సాశము. (జీవబంధము.) శివుడు వశువు. సాశనివృత్తికయి జనధ్యానాచరణము కారణము.

శ్లో. కతివిద్యే కథా విద్యా కతుః సాశశ్చ కారణం,
తన్నివృత్తాతి ప్రోక్తాః పదార్థాః షట్ సమాసతః.

ఈతత్త్వములను యోగ్యముగాఁ జెలియుటవలనఁ జాళవిమోచన మగును. దానిచే నీశ్వరత్వము పొందుట రూపమయిన మోక్షము అభించు నని యాదర్శనకారులసిద్ధాంతసంక్షేపము.

ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనము.

ఈ మతావలంబులు సూహేత్వరులు. వీరు మోక్షప్రాప్తికై ప్రత్యభిజ్ఞయే (అతఁడేనను, వాఁడే ఏడు, అదే యిది యని తెలియుట) ప్రధాన మగుసాధన మని యందురు. ఈశ్వరుడు పూర్ణుడు, స్వతంత్రుడు. కావున జగత్తును నిర్మించుటకయి కర్మాదిసాధనమును చేసి నపేక్షించుడు. తన యిచ్చచేతనే యంతయు నిర్మించును.

చైతన్యము జీనేశ్వరులకు సహజము. కావున జీవులు వరస్థిరము భిన్ను లయినను నీశ్వరునికంటె భిన్నులు కానేరరు. వర సుశ్వరునిలో జీవతాదాత్మ్య మనుభవసిద్ధము. కావున జీవులచే నీశ్వరునితోఁ తాదాత్మ్యమును బొందుటకై ప్రత్యభిజ్ఞ యాశ్రయింపవలయును.

ప్రత్యభిజ్ఞ యన 'నేను ఈశ్వరుడను. ఈశ్వరునికంటె భిన్నుఁడను గాను.' అను సాక్షాత్కారము. శేవల మట్టి సాక్షాత్కారము చేతనే శ్రేయస్సు, మోక్షముఁ గూడ అభించును. మోక్షమునకయి

ప్రాణాయామాదులయచేత వీరిమతమున లేదు. శరీరము నందింపఁ జేయుట, భస్మస్నానము, జలము, శరీరచర్య చేయుట మోక్షమున కనవసరము.

ఈశ్వరునివలెనే జీవుడు వైశ్వస్వరూపుడయినను మాయావశుడగుటచే నీశ్వరాంశమై భాసించుటలేదు. ఈర్వరునివలె కరిపూర్ణవైశ్వస్వరూపుడై భాసించుటకుఁ బ్రత్యభిజ్ఞ యత్నంతాపేక్షితము. బ్రహ్మభిజ్ఞులముచే "పూర్ణవైశ్వస్వాత్మకమే మోక్షము" అని బ్రహ్మభిజ్ఞదర్శనకారులయభిప్రాయము. ఈవిషయమై పెద్దల యాహు యాక్రిందిరిది—

శ్లో. తైస్త్వైరపుష్పయాచితై రుపసరః తస్యాః స్థితోఽవ్యంతికే
కాంతో లోకసమాన ఏవ మహాజ్ఞాతో న రంతం యథా,
లోక సైష్వ తథాపేక్షితగుణః స్వాత్మాపి విశ్వేశ్వరో
నై వాయం నిజవైభవాయ తదియం తత్ప్రత్యభి జ్ఞోదితా.

రసేశ్వరదర్శనము

పారదము (పాదరసము) మున్నగు శబ్దములచే వ్యవహరింపఁబడు నేరసము కలదో యారూపుడగు నీశ్వరుడు రసేశ్వరుడు. ఈరసేశ్వరుడు శరీరమునకు దృఢత (బలము) నొసంగి ముక్తికి హేతువుగు నని తలంచుచు హేశ్వరులు రసేశ్వరులనబడుదురు. వారలచే రచింపఁబడిన దర్శనము రసేశ్వరదర్శనము.

వీరిమతమునకు జీవాత్మలు వైశ్వస్వరూపులగుటచే నీశ్వరస్వరూపులే. పాదరసమును సేవించ దానివలన నగుశరీరదార్ధ్యముచే నీశ్వరత్వ ప్రాప్తిరూప మగుజీవత్ముక్తియగును. అజీవత్ముక్తి నే మోక్షము గ నంగీకరింతురు. జీవించియుండఁగా నగుముక్తి జీవత్ముక్తి. ముక్తియన మూలాజ్ఞానము నశించుటచేత నగునిజస్వరూపానాప్తి. అది జ్ఞానముచే సాధింపవలయును. 'తమేవ నిదిత్వా; అని కృత్రి. అత్యుత్తమయముగు

తెలియజేయును. 'తత్త్వమసి,' మొదలగువాక్యములవలన గలుగు భావము మోక్షసాధనము. 'జ్ఞాన మభ్యాసాదికయమువలన లభించును. అభ్యాసము చేయవలయు నన్నచో శరీరబల మర్హంతావశ్యకము.

శ్లో. ఇతి ధనశరీరభోగా న్నత్యానిత్యా నుదైవ శుభసియం,

మ క్త సాచ జ్ఞానాత్ తత్సాధ్యాసాత్ కవ స్థితే దేహే.

శరీరస్థైర్యము పారదాడికదవాచ్య మగురక్షసేవనము చే లభించును.

అర్హిరసమునకు పాద మడుపుడు 'పారం దదాతి పారదః, అను వ్యుత్పత్తిచే సంసారము యొక్క యోగ్యలియోజ్ఞులకు లొందించుటచే గలిగినది. దీనినివలన గల బెద్దలు —

శ్లో. సంసారస్య కరం పారం దత్తే సా పారదః స్మృతః

పారదో గదితో యస్మా త్పరార్థం పాదకో త్రమైః.

అని చెప్పెదరు. ఈ పాదరసము సాక్షాత్తు మోక్షమునొసంగఁబాల దని నను మోక్షసాధనాభ్యాసమునకుఁ గావలసినశరీరపాటవము నొసంగి మోక్ష మీయఁగల దని వీర్యశయము.

కావున జీవన్ముక్తి కోరఁగ్రతిమానవుఁడు మొట్టమొదట పాద రక్షమును సేవించి శరీరపుష్టిని సంపాదించవలయును. అనంతర మాత్మ తత్త్వ మభ్యసించవలయును. అభ్యాసమువలన విద్యాజ్ఞానము ప్రమాణముగ లభించ జీవన్ముక్తి యగు నందును

ఇతరదగ్గనకర్తలు శ్రమణము, మనఃము, నిదిధ్యాసము, మున్నగుసాధనములచే జీవన్ముక్తి యగునందును ఏద లంగీకరించలేతిని జీవన్ముక్తి నొవ్వకొనరు. వాటిము "శ్రు తస్య తావదేవ చిరం య వన్నవి మోక్ష్యే అథ సం తప్యే; శ్లో. వద్వేదేపి ముక్తిస్తు ద్భూతా పిదపా తవే, కరాతులకవ త్పాపి ప్రత్యక్షా నోపలభ్యతే" అని శ్రుతిస్మృతు లందు దేహపాతానంతరమే ముక్తి చూపఁబడినది. ఈశరీరవృత్త్యమాన మగు దేహ మాటుకోశముల (ధాతువుల)చే నిర్మిత మని ప్రసిద్ధము. వానిలో చర్మము, రక్తము మాంసము, అనుమూఁడు కోశములు తల్లి

శరీరము వలన వచ్చును. మేదస్సు, ఎముకలు, బిడ్డ యనగములు
 శోశములు తండ్రివలన బొందఁబడును. ఇట్టియాతాశోశముల వలన
 నిష్పాకఁబడినయాశరీరము నాశమొందట మెల్లరకుఁ బ్రత్యక్షము.
 అట్టివనుచునువ తినించుఁడఁగా జీవత్కృతి (కాశ్వరత వలనను)
 కాంచట మెల్లను జాసఁగ దని యుండదు.

కాని తల్లిదండ్రులవలన నగపాట్య శిశుజేహమున కస్థిత (కాశ
 ము) అగుఁగాక. పారద, అభ్రక కదములచే వ్యవహరింపఁబడు మార
 గారీవృష్టివలన నయినశరీరము నిత్యము (అనపాయము.) అందు మార
 వృష్టి పారదము గారీవృష్టి, అభ్రకము, ఇట్టివిషయము క్రతిపాదితము.

శ్లో. అభ్రక ప్రస వీజంతు మను వీజంతు పారదః

కాశ్వరము శరీరమువలనఁ గలిగిఁదగుటచేఁ బాదరసమునకు 'రసే
 శ్వర' మనదిపేరు ఇట్టిరసేశ్వరమును (పారదమున) సేరించుటచే దాని
 పంచర్కము వలన నగపాయ మగుశరీరము లభింప పాట్య శిశుజేహముఁ
 గూడ ననపాయ మగుచుండును. మఱియు సపాట్య శిశు జేహము
 గారీవృష్టికలన నగుశరీరపంచర్కముచే దివ్యము, దృఢతరము, కూడ
 నగును. లోహము పారదభేద మగునకుననేధిరంబంధమువలన నువర్ణ
 మగుట యన భూతము. రసవిషయమున సీరివయ మిట్లుచర్చింపఁబడినది.

శ్లో. తేచాశ్వత్తశరీరా హః గారీవృష్టిజాం తమం ప్రాప్తః

మంత్రాస్తే రససిద్ధాః మంత్రగణః కింరో యేహః.

అట్టియతఁజునుంచుచుఁడఁగ నే ము క్తియగుటలో విక్రతికత్తి
 మేమియు లేదని మీ రాధ్యంతము.

కావున దర్శనకారులచే సంగీకరింపఁబడినజీవత్కృతి కరతలాను
 లకమువలె రసేశ్వర సేవనముచేఁ బ్రత్యక్షమగుటలో పండితామేమియు
 లేదు. జీవత్కృతియే లేదనురామానుజుడు అశ్చక్షార్తు లని మీయభి
 ప్రాయము.

శ్లో. యోగ్యోత్ ప్రాగరణామోచనధియాం సాధ్యః కృత్యా పునః
సంపన్నః సహితే స దీక్ష్యతి వరం వైశ్వానరే బాగతి
జ్ఞాతో యద్యకరం నవేదయతి చ స్యస్మా త్వయం ద్యోతతే
యో బ్రహ్మైవ స దైవ్యసంకృతిభయా త్పానూ దసా పారదః.
ఈవిధముగ రసమునకుఁ బరబ్రహ్మ సామ్యాంగీకారమునకు
'రసోవై సః రసం హ్యేవాాయం లభ్యా సంది భవతి, అను మూర్ధ్వ్యత్ర
మాణమగుశ్రుతి యున్న దని వీగర్హనము.

పాణిని దర్శనము.

పాణినిచే రచించఁబడిన నూత్నములు, వానినతఁడరించి రచించిన
వార్తికములు, భావ్యమునకుఁ గలసి 'పాణిని దర్శన' మనఁబడును.

వీరలు జగత్తునంతకుఁ గారణముగ నదైవులు బ్రహ్మము నొకఁ
డేతత్త్వముగ నంగీకరించినటులు 'స్ఫోట' యనఁబడుకల, నిరవయము,
నిత్యము నగు 'శబ్ద'మనఁతత్త్వము నంగీకరితురు దానినే బ్రహ్మ మం
దురు. వాచకమగు స్ఫోటశబ్దమునకు వాచ్యమగు బ్రహ్మకు నభేదమగు
టచే 'స్ఫోట' యే శబ్దబ్రహ్మ మగుటకు సందియము లేదందురు.

మఱియు శబ్దములన్నియు సర్థము చెప్పనగ వాయాయి సత్త
లను (స్థితులు) జెప్పినను వాయాసత్త యంతయు బ్రహ్మసత్త యగుటచే
బ్రహ్మమే యన్నిశబ్దముల కర్థమయి యుండును. కావుననే శబ్దము నచ్చ
రించినను బర బహ్యోపాసనవలనఁ గలుగు ఫలితము (పుణ్యత) లభిం
చును. 'యోర్థస్య శబ్దః యశ్చబ్ద స్సోఽర్థః, యను తా దా త్వము
వీరికభిమతిముగదా. ఇట్టి శబ్దరహ్యోపాసన శుద్ధముగాఁ జేసిన బ్రహ్మము
నొందుటయందు సందియము లేదని వీరలయభిప్రాయము. స్మృతి. శ్రుతి.

"శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ఠాతః వరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి".

"ఏకశబ్దః ... కామధుగ్భవతి ... అని. శీవుఁ డనియు నీశ్వ
రుఁడనియు భేదము లేనియద్యయతత్త్వమునకు భేద మెట్లుం కల్పిత

మీ యటులనే వాచకమనియు, వాచ్యమనియు, వానికి సంబంధమనియు, నిదియంతయుఁ గల్పితమే. కావున నట్టి స్ఫోట బ్రహ్మకులకుఁ గలవాస్తవికైక్యము గాంచుచోఁ బ్రత్యేకభిన్నము, స్వయంజ్యోతిరూపము నగు బ్రహ్మ మభివ్యక్త మగును. అయ్యదియే మీక్షము. స్ఫోటరూపమగు నీబ్రహ్మమునందు రజ్జువునందు సర్పమువలె నీత్రవంచ మంతయు వివర్తభావము నొందును. కావుననే యాద్యపృష్ఠియంతయు శబ్దరూప మయినది. ఈవిషయమును శ్రుతిస్మృతులై కకంఠ్యముతో నిట్లు గుడివివది.

శ్రు. “ఋజ్యయో యజర్మయః సామమయో వైరాజః పురుషోవై యజ్ఞః తస్యైతా లోకం కృణాన్తి సైత్ర అహుతయ స్తావై త్రయో లోకాః”

శ్రు. “ఏష వై ఛందస్యః సామమయః క్రథమోవైరాజః పురుషోయోఽన్న మస్మజత, తస్మా త్పశవోఽహాయంత. వశుభ్యో వనస్పితయో వశస్పతిభ్యో దిశః”

శ్రు. “వర్ణేన విశ్వా భవనాని జన్తే తాని ఇత్సర్వ మమృతం యచ్ఛమర్త్యం.” అని

స్మృ. మూత్రభాష్యమున “శబ్ద ఇతిచేన్నారః” అనుమాత్రముచే శబ్ద పూర్వకమగు స్పృష్టిచెప్పఁబడినది. దీనిని నాచార్యులవా రిట్లు నిర్ణయించి యున్నాడు. “కథంపున రవగమ్యతే శబ్దాత్పథవతి జగదితి ?” “త్రత్యక్షాఽమూనాధ్యాం” త్రత్యక్షం శ్రుతిః ప్రామాణ్యం త్రత్యసపేక్షత్వాత్, అనుమానం స్మృతిః, ప్రామాణ్యం త్రుతి సాపేక్షత్వాత్.

శ్రుతి. “సమనసా వాచా మిధునం సమిధవత్.”

స్మృతి. అనాదినిధనా నిత్య వాగుత్పష్టా స్వయంభువా అదా వేదమయీ దివ్యా యంః సర్వాః త్రవృత్తయః నామస్వసావం భూతానాం కర్మణాం చ త్రవర్తనం వేదకల్పేథ్య ఏవాదా నిర్మమే స మహేశ్వరః

పర్యేషాం తు పనామాని కర్మణాం చ క్రతర్తనం
వేదశబ్దేభ్య ఏదాదా కృతస్సంస్థాశ్చ నిర్మమే.

అని పరబ్రహ్మము శుద్ధస్వరూప మయినచో వీసోపశబ్దము వ్యక్త మగుపరబ్రహ్మస్వరూపముగా నుండును. ఎప్పుడు పరబ్రహ్మమునకు శక్తితో సంబంధము కలుగునో యప్పు దాహారము (దెబ్బ) కలుగుటచే సూక్ష్మధ్వని కలుగ సోపశబ్దము వ్యక్త మగును. దానినండి 'బహుస్యాం క్రవాదేషు' అను ప్రాథమి శీఘ్రరూప మగుకార్యము జరిండును. ఆ యిచ్ఛావంతర మినేకములగు పదార్థము లుత్పన్నము లగుట. పదార్థము లన్నియు నవిద్యాకల్పితములగుటచే వాస్తవికము లా కానేరవు. కావున సోపశబ్దమగుపరబ్రహ్మసకాశమునుండి వివర్తన రూపముగమాయకమగు నిహ్వర్త్యప్తి మగుటచే నాసోపశబ్దబ్రహ్మమును శుద్ధముగఁ దెలియుటవలన మోక్షముకలుగునని వీరఁ నిశ్చయము. ఈవిషయమునకయి పెద్దల యభిప్రాయములు.

'అనాదినిధనం బ్రహ్మ...'

'స్వరూపజ్యోతిరేనాంతః సూక్ష్మా వాగన పాంసీ రస్యాం దృష్టేస్వరూపాయాం అధికారో నివర్తతే'

'ఇద మాద్యం పదస్థానం సిద్ధిపోషావర్వణం

ఇయం సా మోక్షశాస్త్రాణా మజన్మ రాజవర్ధతి:

'అక్షరాణా మకారస్తవ్సం సోపశ స్తవ్సం విర్లసంత్రయః' అని.

స్ఫుటత్యర్థోఽస్మాదితి సోపశః అను వ్యుత్పత్తిచే సోపశ యన శబ్దము. వాక్కు శబ్దము నాలుగు తెజఃవిలది. పర - కశ్యంతి - మధ్యమ - వైఖరి యని. అందు మూలాధారదక్షిణమునఁ గలవాయు వునకు సంస్కారకము మూలాధారస్థము, శబ్దబ్రహ్మరూపము, ఘ్నండ శూన్యము, విమలరూప మయినది 'ప నావాక్కు' నాభివర్త్యంతము వచ్చిన వాయువుచే నభివ్యక్తమయిన మనస్సునకుగోచరిండునది 'వశ్యంతి వాక్కు.

(స శేషము)

కళాపూర్వోదయము.

దుష్పూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
(అనువృత్తము)

9. మధురలాలనను వర్ణించు పంకరృతున

“సంజః గంపాదుసన్నంపుజలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమినుమరుదుఁ దోఁచు

చిన్నితారలగతిని రాజిల్లుమన్న

వలన వలు మోవిమలుఁగునఁ బలుకుఁబడిన”

ఈ పద్యము వ్రాత్రవకులలో నొకరు రీకలు బహు
వాక్ల సరస్వతీప్రతులలో మార్చియున్నది. ఈనాడు శ్రీ శాస్త్రిగారి
ప్రతిప్రముని తోచినదలు. దీనిని మూలమునఁ జేర్చిరిదు. పంకిలించ
నిపద్యము ప్రకరణవిరోధము గల్పించును. మఱియు నేలూ వ్రాత్ర
ప్రతిలోఁ గిందిచ్చేకలుగ నొండుబంబట్టి నూరిన ముద్రితమున గ్రహించ
బడినది. ఆపాతము స్వరీతిగాఁ గూడ నున్నది.

“సంజః గంపాదుసన్నంపుజలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమిను మరుదుఁ దోఁచు

చిన్నితారలగతిని రాజిలేడుఁ జెలువ

వలనవరుస మోవిమలుఁగునఁ బలుకుఁబడిన”

(2. 130. 1.)

మాటలాడురీతి మోవిమలుఁగుననున్న యామి వలనవరుస పంఖ్యా
రాగంకిరిమగు జలద రేఖయందున్న చిన్నితారలరీతి పరాజిల్లెను యున్న
యెఱు. మఱియు నియ్యక ప్రతిప్రము కాదనుటకును బిగ్గి నూం
నాద్యునిదే యనుటకును బ్రభువతప్రస్థయ్యయందల యాశ్రయ పద్య
ము గూడ నొక్క సాక్ష్య మాయఁగలదు ఈపద్యచ్ఛాయము, ఒది
ములను గూడ నుద్ఘాతయందున్నది

“మృదులవననావారి నొంత గదలియూడు

తల్లనమునాటునను దోఁచు మొల్ల యుగ్గ

చాచగతిఁ బలుకబడి మోవచాటునఁ గలఁ

జెడుచు నులి తలవృద్ధి నే న్నభ్రంశింతును.”

(ప్రభా. 2. 26)

10. మఱియు నీసందర్భముననే

“అతను దళదళాదిజనుల ర్యంకురముల
నిూడ ముతపుగ వెలువడి మెఱుము నిత్తు
లతివదనఖములు వానియంతికమునఁ
జలువ కిదిన అతాని శీషంబు మేరు”

(2. ౧౩౭. వా. బ ౧౪౧ క్రొ.)

ఇట “వెలువడి మెఱయునిత్తు. క. ఖ గ. మెఱుము. ఛ. వెలువడు
మెఱుము. వా నవరణ” అని ఓత్తులో వ్రాయించిరి. “మఱు కగ వెలు
వడు మెఱుము నిత్తు” అని మూలమం దిచ్చిరి. ఇట నీ దిద్దుపాటక్కఱ
లేకయే పద్యార్థము ను కదలెను.

ఈ యుపరియొక్క పైభాగము కున్న పదసఖములు మదనని
విజయ ర్యంకురములపై భాగముననున్న ప్రక శించునిత్తులవలె నున్న
వని యవ్వయుము. అంకురముల మార్దవము ప్రేళ్లకును బీజభాగముల
పూర్తిక గొళ్లకును గలదని ఫలితము.

11. (2. ౧౪౮ క్రొ.) పద్యమున జాధురలాలన క్రిగంట

విధుని గాంచువును ఆకన్నలు రెండను ఎదురుకు రతిస్మృతుల యింక
లములవలె నున్నవని విర్ణించు సందర్భమున వర్ణ్య మాపద్యమునందు
లోపించి ముద్రితముల నున్నది. ‘తృష్ణః బాలిత’ అన్నది ముద్రణ
ప్రమాదము. ‘కొల్లలు దలిర్ప’ అని వాక్య సర్వతీతములు.
‘కొల్లులదలిర్ప’ అని బహు ప్రతి. ఇందు ‘దృష్టు’ అను పాఠము

146 సంఖ్య గల తంజనగరప్రతిలో దొంగినది. ‘కొల్లులదలిర్ప’
అను పాఠము శ్రీ సూర్యరామోద్రనిశంబు వెల్లినదే. మఱియు
నింకలి ‘కడకల్ల’ అన్నచోట ‘కడకల్లు’ అని చిప్పయసూరి పాఠము.
‘పట్టువదాల’ అన్నచోట ‘పట్టువదా’ అనియు ‘కొల్లులదలిర్ప’
అనియు నేలూరుప్రతి పాఠము. వీనినొకటి యవ్వతమగు పాఠము గ్రహిం
పుఁబడినది. మఱియు నీపద్యమందలి ‘అబ్బురపువండెలు’ అని ముద్రిత

ములలోని పాతము శ్రీ పల్లాదివారు బయ్యకరివిట్టి అంబరపుదం
బలు' అని నూర్చియున్నారు. దీని కర్తవ్యమో తెలియదు సరిగా
య్యాదిస్తుపాటున యిది చెడినది కలెయగుపాతమును పేర్కొనడం ఇత్తు
లో, తేర్చిరి. ఈవద్యార్థము కష్టగ్రాహ్య మగుటచే దీనిభావము వెన్నె
లలో వివరింపబడినది.

(12) కళాపూర్వము మధురలాలనపాట నిని యదృశ మందిన
సందర్భమున : —

“వీరికి నెట్లు దోచిన సహించటగాని నిజము చెప్పకే
నేర మటుంగుప్పె ధరణీవర యింకను నీవు మత్స్యరో
దీరణ నెత్తికొలువకు నీమగం బక్కెడుదీర లేద....”

(2. ౧౯౬. పా. ౪, ప. ౧౯౭ మ. ౨౦౩ గ్రా.)

ఈవద్యమందలి ‘నీవు’ అనుపదమున క్వయము లేదు. మూర్తి
తము అన్నిట నిట్లే యున్నది. కాబట్టి యట ‘నీకు’ చేర్చి మల్లాదికరి
‘నాసవరణ’ మున్నది.

“...ధరణీవర యింక నిశండు...” అని యేలూరివాత్రకరి
పాత ౫. వీరినే నూతనముద్రితము గ్రహించినది కానఁ జెనవరింపుకో
బలిలేదు. దిగిగిన చిన్న మార్పులును నేలూరికరి మందలి నే.

(13) కళాపూర్వము శైత్రమాత్రా సందర్భమున : —

“శ్రోమః పాఞ్జలః జెట్టి త్రొవతగాఁ దయతమ

మొరల గల్పతమచ మూవకులును”

అని పూర్వముద్రితముపాతము.

“మొర లగవతుచుచ మూవకులును” ౮. 3౦ మ గ్రా. అని
మల్లాదివారిపాతము. ఇటు వీరు “మొరల గల్పతమ, మ ధ ౫. ‘గల్ప
రను’ క. గ సహించిరిని” అని చిత్తురో వ్రాసినా. ఈమర్థసిద్ధికై ‘గల్ప
తమ’ ‘గల్పతమ’ గా నూతనముద్రిత గ్రహించినది ఇటు ‘మొరల వే
తమ’ అని యేలూరివాత్రకరి. ఇది యగ్నుటికన్నను మంచిపాతము.
ఇటు ‘సవరణ’ అనిపరము లేదు.

(14) శక్తివారాధనలక్షణ వచనసంగ్రహమున :—

“అరము శరణ్యము నవగా

శరధు శక్తివారాధన లచట శరణార్థి నము

శరణీకరణీకరణ...” ౮. ౨౦౦ మల్లా.

మృదికము అన్నిట ఏకాక మిట్లే యన్నది. ఇట మల్లాదిత్రతి
“శరణార్థి. ఖ. గ. లలో | వారాధనసంగ్రహముగా నున్నది.” అని చిత్తులూ
సూచించినది. ఇట సూరకము | దితమున :—

“శరధు శక్తివారాధన లచటఁ జటులార్థి నము

శరణీకరణీకరణ...” ౮. ౨౦౧ గ్రా.

అన సారమును | గహించినది. ఇది ‘శరణార్థి, శరణార్థి’ అను
పాదకన్న సుందరముగా నున్నది. అర్థము సరికదినది.

(15) అక్షరశబ్ద వాచసరమున :—

“చలువొందు మాణిక్యపింహాననమున న

మా ప్రదళాభ్యుదయంబునందు” ౮. ౨౨౪ వా.

“...న. మా ప్రదళాభ్యుదయంబునందు” ౮. ౨౨౬ మల్లా.

ఇట ఏరు “వద్యంబునందు, అన్నిట యితి పోయినది. సవరించి
తిరి.” అని పేర్కొండఁ జెప్పులో | వాయించియున్నారు. ఇట నేలూరి
ప్రవాళిత్రతిలో “న. మా ప్రదళాభ్యుదయంబునందు” అని నిర్దుష్ట మైనసార
ము అభించినది. యతియు సరికదినది. ఈసారమే సూరకప్రతి చేకొ
న్నది. (చూ. ౮. ౨౩౪ గ్రా.) కాన ఇట సవరించుట కవసరము లేదు.

ఇంకను వెక్కువలముల శ్రీ మల్లాది సూర్యవారాధనాశాస్త్ర
గారు సారములను ‘వాచసర’ అనుచు సవరించిరి. మఱియు వారు
రాశకరత్రుతములు గాంచినపుడు కొన్నిచోట్ల విధిగా నుండితీరవలసిన
సారములు వారిలో లభ్యములు గాని వారి దక్షునిసరిగా దిద్దియుం
దురు. దిద్దకున్న వారి కవ్యయము లేదు. అట్టిదిద్దుపాటులు సూరకప్రతి
“తిరువతి, ఏలూరు, తంజనగర” ప్రతులయందు అభించినట్లు చివర

'నూతనపాఠము' లోఁ జూపినది జూరక, సరస్వతీ, వాక్యప్రతులం దాయితావు లర్థవంతములగాఁ గానరావు. వానిని విస్తరభీతిని బ్రత్యే కముగా వివరింపక కద్యసంఖ్యలనమాత్ర మిచ్చుచున్నాము. చివరి నూతనపాఠములలోఁ జూచి శ్రీకాశ్రీగారి దిగిలిస "సవరణ" ఏయే ప్రతులయందు దొరకినవో పాఠములు సురముగ గ్రహింతురుగాక అభ్యాసము.

	మొల్లదిప్రతికద్యసంఖ్య.	నూతనప్రతికద్యసంఖ్య.
3	58	60
3	157	158
4	20	21
4	181	182
4	208	205
5	64	64
5	69	69
7	78	78
7	100	102

ఇట్లు శ్రీసూర్యనారాయణకాశ్రీగారు చేసిన 'వాసవరణ' లోఁ గొన్ని చేయనవసరము లేవియు, గొన్ని ప్రతులలో నున్న వియు నై యున్నవి.

య తి భ ం గ ము లు.

మఱియు నీకళాపూర్వోదయము ద్వితప్రతులలోఁ బెక్కుతావుల యతిభంగములు గానవచ్చుచున్నవి. ప్రాచీనప్రతులు గాంచుచో నీయతి భంగము లేక కఠినరకము లగుఁచందోభంగములుగూడ కుత్సతివులుగ నుండును. ప్రకృతము వారి సంఠక వాక్యములొదివారిత్రతులందు గోచరించినయతిభంగములను, వారికడ నూతనప్రతి గ్రహించిన పాఠ పాఠములను జూపెదను.

(1) ప్ర. త్రైలోక్యస్తుత్యం శృంధనం నరకశోభవ్యవోహ
హ్వయ... .., ౧. ౪౬ వల్లా. ప్రగ్గరక మూడు యతిస్థానములు.
అందు మొదటిసంయుక్తాక్షరమున నేర్పాగము గ్రహించుటది యతి
నిలువఁబడినదో చివరివఱకు నద్దానినే నిలువవలె నని కయము
గలదు. పైపాదమున మూడవదోట జరుగు నరవ్యతివాదిభ్యశ్చల్లాది
వారల క్రతులలో యతి చెడి యున్నది "త్రైలోక్యస్తుత్యం శృంధ
నం నరకశోభవ్య... .." ౧. ౪౬ క్రా. అని సూతప్రతి లభిం
చిన పాఠము. ఇం దాదోషము తొలగినది.

(2) "నలుగునేరికడిందివారువము దొలఁత" 3. ౬౬ మ. ఇది
గీతపాదము. వల్లాదివా లు "వావరము. క. గ. వారవము ఖ." అని
చిత్తులో వ్రాయించిరి. యతి పోయినసంకర్పము గమనింపరైరి ఇటు.

"నలుగునేరికడిందివారువము దొలఁత" అని వాగ్యవరవ్యతి
లరూర్నిక్రతులపాఠము. ఇందు యతి పోలేదు. ఈపాఠమే సూతప్రతి
గ్రహించినది. (మా. 3 ౬౮ క్రా.)

(3) "అనఁగఁ దనూలత ల్పృథుయఁ నర్వోహంబున కోర్వలేక
నె" అని మల్లాదివార్త్రతి. ఇది చంపకపాదము, శ్రీకామ్రైగా రిట
"నర్వోహం. కు. ఘ. బ" అని చిత్తులోఁ జాటిరి ఇదియే పరియోగపా
ఠము. మూలమున నన్నపాఠ ము యతి లిప్పినది. ముద్రితము లన్నిటను
మంచిపాఠమే గ్రహించుటచేరినది

"...అనఁగఁ దనూలత ల్పృథుయఁ నర్వోహంబున కోర్వలేక..."

(3 ౬ క్రాత్రక్రతి.)

(4) పదముల్యంబు నొత్పరత్వగమ లిచ్చో నర్వోహన్ లేర" అని (3. ౧౧౭ వల్లాదిక్రతి) ముద్రితక్రతు లన్నిటను యతి లిప్పిన
పాఠమే యున్నది ఇది మత్తేధపాదము. పైపాదమున వ్యరమైత్రి లేదు.

"సుదయ... .. ఇచ్చో నర్వోహన్ లేర, య" అని యే
వార్త్రతి. దీనినే సూతప్రతి చేకొన్నది. (మా. 3 ౧౧౮. క్రా.)

(5) "నాకు మరుడు నిన్ను నేలు మనరా కునికన్" అని 3. ౨౪3. జల్లాదిక్రతి ఇట యితి పపివది. ఇది కందకద్యపాదము. ఇచట ఓమి నూ. కా. గారు "నిలువమనన్ రా, వ. ఫ. బ, అని చిత్తులోఁ గూడ వ్రాసిరి. కాని యిట ముద్రితము లన్నిటను "నాకు మరుడు నిన్ను నిలు మనన్ రాకునికన్" అను క్షుద్ధప్తపాఠ. మున్నది. నూతన ముద్రణము గూడ పై పాఠ మీ గ్రహించినది. (చూ 3. ౨౪౩. ౧౯.)

(6) "...నాకు కళిమరకంబె నీకుఁ దగ వన్నతలంపున..." అని వాక్యైర్లక్రతిపా. ఇట యితి పపివది. ఇది "నీపాంచు నా క్షుద్ధము కావా ? తప్పక పశ్చుతమి" అని జాణికంధరునితోఁ గలభాషిణి వదించు సంకర్షణను సున్నది. చంకకపాదము, కాబట్టి భావము చెడకుండ యిది సవరించికొన్నతంజనగ్రచరితుండి,

"నా, కళిమరకంబె నీకుఁ దగ వన్న...." అని నూతన క్రతి గ్రహించినది. (చూ ౪. ౧౨ ౧౯.)

7, "జృంభితరదోషభాష విసంబధ సంకన్", (గి. ౧౭ మల్లా) జల్లాదివార్తక్రతిగ వైచోట యితి పోయినది. ఇది కందకద్యపాద ము. ఇతరముద్రితముఁగూడ నీపాఠ విచ్ఛే యున్నది. ఏలూరిక్రతి యుండిట:—

"జృంభితరదోషభాష చెవిఁ బడుసంకన్" అని యున్నది. నూతనముద్రిత మీ పాఠము నే గ్రహించి యితి సవరించికొన్నది. (చూ గి. ౧౭ ౧౯.)

8, "అనంగఁ దన్ముల మెట్టిదియొయనంగ, (గి. ౧౯౮. అని వావిళ్ల సరస్వతీకృతుల పాఠము.) దీనిని మల్లాది వార్తక్రతి

"అనంగఁ దన్ముల మెట్టిదియొ యనంగ,, (గి. ౬౪ మ. ౧౯) అని సవరించినది. ఈపాఠము తిరువతి యేలూరికృతులందున్నదే. దీనినే నూతన క్రతియు గ్రహించినది. ఇది సీసఖండము.

9. "తెలిసవచ్చినదానినూ త్రియపుఁజేపట్లఁ బెంతుఁగ నర్జునచిత్ర తో పరస మౌడు. ౧ ౧౩ వాని. అని వానిశృంగారపాఠములు. ఇది సీసపద్యపాదము దీని రెండవభాగమున యిది చెడినది

"పె, చంగ నర్జునచిత్రతో పరస మౌడు, అని సరస్వతి ప్రతి పాఠము. ఇటవర్ణము చేయఁబడి యిదిపరివర్తనది. మల్లాదివారిపాఠమును గూడ నిజే (చూ ౧. ౧౨౧ మ.) కొత్తప్రతియు పై పాఠమునే గ్రహించినది. (చూ ౧. ౧౨౧ కొ.) ఇట్లు వర్ణముచేయఁబడినది నిశావ్యయనఁ బలుకావులఁ గలదు.

10. "శి, యెల్ల నిది యాఁపుచోఁ గవలయాధిపుపాటలు..." ౬. ౧౯౧. వాని. సరస్వతిపాఠములు స్వరమైత్రి లేక యున్నవి. ఇది యెచ్చుత వృత్తి యనుకొన్నది పరివర్తనము. చంపకవృత్తపాద మిది.

"శి, యెల్ల నిది... ..గవలయాధిపుపాటలు" అని నూతనప్రతి పవరించుకొన్నది. మల్లాదివారిప్రతిగూడ నిట్లే యున్నది. (చూ. ౬. ౧౯౬ గ్రా. ప్రతి)

11. గుఱ్ఱనగూ శ్లచ్చనగండ్లు పింపిరులు ఈచ్చెన్" (౬. ౨౦౨, మల్లా.) ఇట స్వరమైత్రి లేదు యిది చెడినది. ముద్రణ ప్రమాద మున నెవదప్పుదు. బహుశ సరస్వతిప్రతియు "గుఱ్ఱనగూ శ్లచ్చనగండ్లు... ..ఈచ్చెన్ ..." అని గ్రహించినవి ఇందుకు స్వర మైత్రి చెడినది. ఇది మత్తేధపాదము.

"గుఱ్ఱెనగూ శ్లచ్చనగండ్లు... ..ఈచ్చెన్ ..." ౬. ౨౦౨. అని వానిశ్లపాఠము. ఈపాఠమి నూతనప్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౬. ౨౦౩ గ్రా.) ఇందు యిది పరివర్తనది.

12. "అనదృశ్యమౌషణ్యవృత్తి విలాసవిదితత నొప్పి..." పూర్వ ముద్రితములందును మల్లాదివారిప్రతియందును నివద్యము యిది లేక యుట్టి యున్నది. ఇది చంపకపాదము. విలాసశబ్దమునందలినున్న విశ గుణది కాదు. కొండలు దీనిని "మౌళియి" యని యందురు గాని,

అది యొక్క "అలావ" శబ్దమును శూన్యము చేస్తును. ఇటుగొన్నివారల క్రతులలో "అనిద్యకథావగానితలలాదినిచిత్రత... .." అనుపాఠ మున్నది. ఇది యితి సరిపడినది. అర్థపుష్టిమాత్రము లేదు. దీనికడ నేలూరిత్రతిలో,

"అనదురుథావగానితలలాదినిచిత్రత... .."

అని యితి సరిపడినపాఠ మునుబట్టి మైనది. దీనినే నూతనత్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౭. ౧౦౩ క్ర.)

(13) "... .. వైదికయం, బరపుదండలునోల బామలు దనర" ౭. ౧౪౪ మ. క్ర. ఇది సీసము. దీనిభండమున మల్లాదివారి క్రతిలో ఏయితి లేనిపాఠ మున్నది. ఏను పేక్షిగదఁ జెత్తులో "అబ్బు రిపు క ఛ. బ." అని యితితప్పనిపాఠము నుంచిరి. అనూరిత్రతియొ నిట్లే గ్రహించినది,

"అ, బ్బురపుదండలునోల బామలు దనర" అని వానిశ్చర స్వరీకృతులపాఠము. ఇందు యితి సరిపడినది. నూతనముద్రణ వివాద మే గ్రహించినది (చూ. ౭. ౧౪౪ క్ర.)

(14) "కోరి చంద్రుడు వడమట వ్రాఁజొచ్చి" ౮. ౨౩ అని బహువువానిశ్చక్రతులు. ఇది గీతపాదము. ఇందు యితిగాని పాఠముగాని లేదు. దీనికడ నిరస్వరీకృతి "కోరి చంద్రుడు వడమటఁ జేరఁ జొచ్చి" అని గ్రహించి ప్రాసముగా సవరించుకొన్నది.

"అంతరింత, కోలఁ జాద్రుండు వడమట వ్రాఁజొచ్చి" ౮. ౨౪. అని యితితప్పనిపాఠ మేలూరిత్రతియందున్నది. నూతనత్రతి యాపాఠ మే గ్రహించినది. మల్లాదిక్రతియొ నిట్లే యున్నది.

(15) "విరుదావిధులు పందిజరులు చదువ" ౮. ౩౧. మ. క్ర. మల్లాదివారియితిలేనిపాఠము గ్రహించిరి. మఱియు ఏ రిలుఁ జెత్తులో "పందివరులు క. ఛ. బ." అని నిర్దుష్టపాఠము ప్రకటన మొనర్చి యితి తప్పనివానిని యూహమునఁ జేర్చి, దిగిలిసినవాడైతిమలందు "విరు

చావలియ నందినయలు చదువ" అని ప్రాథమిక గలపాక మున్నది. నూతనప్రతిష్ఠా నీపాకకు నే గ్రహించింది (చూ. ౮. ౩౧ గ్రా.)

(16) "బెడతలు లేక మైదుకడిసేయక పాలిరి..." ౮. ౧౦౦. వా. ఈపాకమున యిది పోయినది ఇది చంపకవృత్తపాదము. ముద్రితము లన్నిట నీపాక లిచ్చి యున్నది.

"కన్, బెడతలు లేక మైదుకడిసేయక..." అని యేలూరితరి పాకము, ఇందు యిది పరివర్తించి, నూతనప్రతిష్ఠా నిర్దానిన గ్రహించి నది. (చూ. ౮. ౧౦౨ గ్రా.) మల్లాదివారిపాకము నిదియే.

(17) "అద్వైతవరుల కప్రాప్త్య మగుచు" (౮. ౨౨౦ వాది.) పైరీతి యిదిలేనిపాకము వానిశ్లత్రుతి గ్రహించింది. ఇది నీపాకముకలము. "అద్వైతవరుల కప్రాప్త్య మగుచు" అని బహువిధప్రతిష్ఠాత్రుతులు గ్రహించినది. దీనినే నూతనప్రతి గ్రహించింది. (చూ. ౮. ౨౨౨. గ్రా.) మల్లాదిత్రుతియు నిచ్చి యున్నది.

(18) "...న, పాప్రదకాఖ్యకర్మణులునందు. (౮. ౨౨౮. వాది.) ముద్రితత్రుతు లన్నిట నీరీతి యిదిరిప్పినపాకము యున్నది.

"న, పాప్రదకాఖ్యకర్మణులరమున" (౮. ౨౨౨ మల్లా.) అని మల్లాదివారిపాకము, ఇది యిది పరివర్తించింది.

"...న, పాప్రదకాఖ్యకర్మణులునందు" అని యేలూరితరిపాకము. ఈపాకమును పుస్తక మగుటచే నూతనప్రతి దీనినే గ్రహించింది (చూ. ౮. ౨౩౪. గ్రా.)

"శీలం గలభాషిణిని విదేశీ చమగ." ౩. ౧౩౨. గ్రా.

"శీలం గలచువు గదు వేయియందు లేక యిమ్మయి వృత్తులే ని" ౩. ౧౨౨. గ్రా.

ఈపై పాకములలోనియతులం దొకచోట నవభారణార్థకస్వరము నిడుగుతున్నది. రెండవకది వఖండముగా నున్నది. ఇది యఖండము అని గొందరియతము కాని యవభారణార్థకస్వరముతో: గలనీనర్లు

అఖండముగానే వాదించి అఖండాక్షరముతో యరినిలుపుట భారతా
దిశ్చసిద్ధమే.

.. దరిగాని తెగఁ కాల్పువట్టికయ్ యగుఁ జమ్మి.

భార. ఉద్యో. 2 ౧౯౬.

.. ధగ్గు మిత్తెరం, గ దహనకర్మ మొల్ల మదిగాడిగా మను
శక్త్యుండి... .. భార. విరా. ౧ ౧౭౯

కాగా వట్టి వఖండయకు అనుట కవగాళము లేక. ఇట్టి కట్టు
ంం దవ్యతో యరి నిలిపివని ప్రాచీనులలో గాన రాత్రు. పునఃపరియో
దవ్యుని చెప్పి చూపినవానిలోఁగూడ నిట్టిని కావరాలేదు కాబట్టి
యియ్యది ప్రాణి నుతులే యగుదగును.

నన్నె చోడని వగ్గనాటైవుణి.

విలుకూరి పాపయ్యకావ్యము.

సంస్కృతకవితలు రచకరచితములు. వాడు తమకావ్యములలో
 కవిత్వప్రభు కవిత్వపురాణాదుల నంది శ్రీకృష్ణునియొద్దను గుణముగ
 కలశేని యంతమాదుడు గొన్ని ప్రాశస్త్యము నున్నయు, కలవపువాడఁ
 గొన్నివదనోయఁ గావ్యమున మానసవికాసమును కేమూర్తును. రచకరి
 పుష్టి కమగుణముగభావములు రావలెనని మున్నగు పాదుగులు చేమా
 ద్మకొని రచన పొందింతురు. తెలుగుకవులు వర్ణవాచకరతాక్రమము గల
 నుగళముగ నపాదవర్ణనలు రచింపబడెనులందు కిదువక పొదిసిం
 తురు అందుకు వచ్చెచోడుడు మిక్కిలి ప్రాచీనఁడే మైవచో నిల్లి
 వర్ణనల కాకలే శ్రీకారముచుట్టివాఁ డవవచ్చును. అంతయుండు వెల
 నిన పురాణాదువాదముల నిల్లి వర్ణనలు లేనేలేవనట మాత్రముగాదు.
 ఉన్నను ప్రాధాన్య మింతగ వహించియుండలేదు.

ఈ కవనమున మన మొక్కమొదల యిదుకొనవలసి యున్నది.
 ఆర్యాదీప్య కలుంధకవల కృతులన్నిటిలోను పురవర్ణనము మార్గోద్దయ
 మార్గార్థమయవర్ణనములు, చంద్రోదయ చంద్రాస్తయము లిరపా
 వర్ణనములు, మృగయావర్ణనము, వాయుకావాయవల పాదాదికేళా వ
 వర్ణనము మున్నగువని తక్కువ చూడ్వలెనుండును. ఉత్తమకవుల కృతు
 లలోమాత్ర మువర్ణన లోకదాగంతు మితియొకటి వేర్వేలై చూడ
 ల్లుచుండును. అట్టివేర్పాటునొనరించువని ఆయాకల్పల వాకవ్ర లుపయో
 గించిన భావవత్తుప్టి కదతగుణముగు భావావప్రప్టియను.

ప్రబంధకవులు ప్రకృతిదృశ్యములఁ జెలింతటగా నిర్దహస్తులే
 కాని ప్రకృతికాంత నలంకారభరితగా నొవర్చి కలకలలాడు వాడు ప్రా
 గ్యము మనకన్నలకుఁ గాన్పించుకేముదురు. అంతియకాని యామెఁగు
 సాందర్యమును ప్రదర్శించునలవాటు వారి కవ్వరిని లేదు. వేయెల ?

భారతీయదేశాల్లో కన్నకవులకును బలించుటగాని, వారిని నొందంతగాలేని బలించుటగాని వారికి నేటి ఆర్యులకి గానింపదు. ప్రముఖతాంకారభారతీయ వినుభవైవ ప్రకృతిశోభకు తాము కవితారంగాంచి తోచుచుండి, భావవాసమున్నేమనున దాని వివరముగా గానింపకునేది ప్రహృదయహృదయముల వాచుండింక నేయుటయే భారతీయకవుల కావచ్చును.

ఇక మరకవిరాజితామణి యిట్టి ప్రకృతివల్ల పము బల్లు గానిం దియున్నాడో కొంతను జరిగిందను. పాశ్చాతీ హిమవృత్తకవులైన దశకు సరిదివరతో సాగించుచుండ వచ్చుతువులు ప్రమముగఁ బ్రవేశించి వానివాని విశాసమును బ్రదర్శించినవరు. అటుకువల్ల వా ప్రస్తావమువందలి తోరంభకవ్యకు లన్నియు నించుమించుగ నొక్కరియగ నున్నది. ఇది యీతని కవితాశిల్పమునం దొకనైలక్షణ్య మునవచ్చును. మ. గతసంతాపము శీతలీకృతత హిశాంతాంగము... ..ర

మృతరంపై కుతలం బసం బరగ వర్షారంభ మేత్సవృత్తి.

మ. పం. ౬, ౭౫౧.

మ. కలితాఁభోతమాప వ్రక్షత మమకాత్మాకాపనాదులు... ..

గ్గలపై కర్వ బంబులం దుడకలత్కాలంబు రమ్యాకృతిక.

మ. పం. ౬, ౭౬౦.

ఉ. శాంతివాధిశ్రవరచందరశ్రవకు... దేశకులంకుఁ బర్వహి మంతకు సంతతోనదిరమారవికార మనం గ్రమంబునన్,

మ. పం. ౬, ౭౬౨.

చ. పొలుపుగ నేది త్వదరఁ బూది తనంకుగఁ గాది... వచ్చె వ ర్యుఁ ఘనవసంత ము ర్వర కవంతవిహారి నిరంతరంబునన్.

మ. పం. ౬, ౭౬౩.

మ. భృగదనుదావకావకము శోషితసింధురయోదకంబు...

... .. కలుదిదామము కర్వ భయంకరాకృతిక.

మ. పం. ౬, ౭౬౪.

వర్తారః భూమి నీకవి కడువిశ్రమగః జరించియున్నాడు. ఈ ప్రకరణమున యుక్తుత్పాటింబ నీయుక్తుడు తెల్పుచున్నాడని వర్ణించియున్నాడు. ఇల్లది వేళుకులు క్రమ్మి గానకాళులు వ్రేలాడ వది, ధూమి ప్రీత్యువాతాపాతితే బ్రహ్మకాకుండ చైవకుచే స్పృహః బడిన కాకింధనుంబకమువలె నిలసిల్లి, వామంబకము కలుగుటై తన్ని తెల్పుత నమర్చిన సంబంధిత నన్ను పది య శ్రేయించివాడు.

౩. ధర నివాళురాతాపాతి నటియకుండ

నిధి కమావనుంబకము గావించె వదగ

నొప్పు నీతాద్రవలల, నుచ్చక్తురమునః

గాతు తన ఇల్లదెస వానకాళు లమరె.

ఈ. పం. ౬ ౭౫౬.

వర్తములు కురియ వారంధిరి మనుకుట్టిరతి ధూమియం దెల్లదల చిక్కుకొని యతముగొన వది, చరిగారిగోఁ నూడినమునుకులు మనుకుగొని నడకొక ధూమి యిదపాధ్యి జనుచున్న సంబంధము కన్న కొనతో యప్పుట్లు భావించివాడు. ఈ కల్పనయు ప్రకృతిచిత్రము నతి విచిత్రముగఁ గాల్పించఁజేయుచు హృదయకర మనుకొనఁజగియున్నది. చిక్కుకొని ములచింఁజొల వానకుమునున ధూమి యనుమించయఁ గాన రాకుండ నలకుగొన నుగాన నీయు శ్రీక యెంతయు నొదిలిని వహించి యున్నది.

౪. చరిగార్ద్రమ మనుకులనెయి

చరిగారి క్కాశ్రయరంధ్ర వఁగి నచ్చుని కం

బలిఁ గలిదిగొన్నఁదమునః

బాలుపుగఁ జెప్పుచువు గలిసె ధూతల పెల్లన.

ఈ. పం. ౬ ౭౫౭.

వానలయలనడిం ఇంద్రిగోచరములు (అత్రప్రభురులం) నలుగ కల వ్యాపిత వది వానకా రమయియు వెలుగు గలిగినచేతిధన్యుడే

పాఠులను క్రతువులను భంజించగా వారిచేపాములనుండి యెట్లుబర్త
వి ద్రవులు జాతెనో యనునట్లున్నవట.

క. కాంచు వీరయ నెఱుంగను
జోరనిఁ బాంథులను రిపులఁ దునిరికఁ దడ్రే
బాచులదినులు దొరఁగన
భావని నన నింద్రగోపకరి నిలసిరెన్.

ఈ. పం. ౨. ౭౫౮.

విరాజిభామని కొలువకూటమునఁ దఱుచుగ వృత్తీతవాద్య
మాల పమ్మోకమునఁ గలుగువానందమును ప్రియముగ పశుభదించు
వాడు గావునఁ దనకావ్యమునఁ గూడఁ జలుకొవుల వాట్యభంగిమఁ
గూర్చియున్నాడు.

వానరా రనురాజ కొలువించఁగా నెరుట నెదిర్ల నునటములు
పీఠాగ్రములనెత్తి భావము చిప్పిల వాడినవి. అట్టివాట్యమునకుఁ దమ
శ్రేణులను లఘంతగేతుములై నవి. మేఘగర్జితములు త్రివిధమయిన
వాద్యధ్వనులై నవి. ఇంద్రగోపములయఁ, కవ్యములయఁ గర్ణావరణములఁ
గాఁతులు గలిపినచోటులు కవ్యరాగములు పచ్చలుఁ గూర్చిన రంగభేద
ములై యెట్టివవి.

క. అగ్రాకారమి రాజమ్రొండు కలరావానంతగేతుశ్రవా
నై కాతోద్యముఁ గూర్చి మ్రొయ నురగోపాంభోజరాగత్యుగా
నికోద్యధ్వఁదక్కకభిం లపన్నుత్యోరురంగధ్వరిం
గీతాత్రము లాచి భావముగ నుత్తిష్ట గమింధంబులై .

ఈ. పం. ౨. ౭౬౦.

అకవి వేదోక్తః ప్రవర్ణించిన వాట్యభంగిమఁగూడ ప్రసిం
రము.

మ గళవాదంబులు మంజ గానములుగాఁ గాంచినపర్పిరిగీ
కలవాదంబులు హృద్యకావ్యములుగాఁ గాంతోదయోద్భవ

స్థలరంగక్షులఁ గాముఁడన్నటకుఁ దొడ్డుగూడ వాడింకుఁ గా
లలవాసాత్రము లాడి రొప్పు రతిరీతాలాస్యలోలాస్యలై.

ఈ. పం. ౮ ౧౮౦.

అట్టివర్తనానమయములం దంభోవాసినియై గారి ఘోరతనంబు
నేయినవనరంబుల సంక మైత కూమి జడలపై క్రొత్తవగు జగదాములు
దగిలి మిక్కిలి వన్నెలూచి, యాముమాదేవి యాచరించుతనమునకు
దొడముల మెచ్చి దేవతలు ముత్యములసేవలు కురిపించినట్లొప్పినవి.

౧. అమర నెఱివడిలపై ను

తమరుచినవజరణములు దగిలి తెడంగై
యొనుతనమున వెడ మెచ్చి త
దమరులు ముత్యములసేవ లరికింభంగిన్.

ఈ. పం. ౬ ౨౬౬.

తదంతరమున కరత్నాల మగ్గలపై జగములఁ బర్యేకు ఆళా
రక వేళ వికసించిన వద్దముల ము కలువలయుఁ గాంతులు, ఆవలకు జా
మునఁ బవ్వరించిన పారియును లక్ష్మీయును వర్షరాత్రులకుడివి మేలు
కొని కన్నులు విప్పివారోయనునట్లొప్పినవి. పారి యరచించాముఁడు,
ఓందిర యాత్మలాక్షియుఁ గాన నీముత్యేక్షయ నొప్పియున్నది.

౧. జలకాయ లై న హరిల

క్షులు నిర్దానకానసానమున మేల్కొని క
న్నులు విచ్చి చూచినట్లులు
జలశోర్మలరుదులు వెలసె కారక వేళన్.

ఈ. పం. ౬ ౨౭౦.

౬. చారునిశిధినివిరులసాంద్రసుధాకరభాతి రోదసి

పూరితమై దిసంబుల నభోమణిదీప్తిఁ దలుంక కిక్కుగాఁ
తేం భునీధమించె నను తెల్లగనె నితమేఘహంసవం
శేరుపాకాశసంహతులు గిక్కిరిసె నిరదాగయంబుగన్.

ఈ. పం. ౬ ౨౮౩.

అకరతామరేణ రాత్రులు దరివచ్చునై వట్ట నైనచంద్రికాంతి
 భూత్యాకాశముల నిండిరదై వక్రటినుండలి వివరుణిదీప్తిచే ప్యాకింకః
 జాలక చేరుగా భువిభవించెనో మరువల్లు తెల్లని మేఘములు హంభ
 లు కద్యములు తెల్లుల్రాలు క్రిటివోయె పని కరి యుత్పేక్షించి
 నాడు.

అంతియగాక అవిసిస తామర పూవులతావి వాగ్రూపాణింతుటకు
 పుడిచివారిసప్తయల నొడగించినాడు.

క. శరవాగమమున శోధా

కరముగఁ గైవాలఁ జూడి కలమవసంబుల్

గరుమున నెదిగఁ దామర

విప్రప్రసాదాన శతానువిధమునఁ బాలి తెన్.

కు. సం. ౬. ౭౭౬

ఈకల్పమునకు మూలము కిరాతార్జునీయములోని యాకింది
 శ్లోకము.

శ్లో. అవిరామ్యమస్తంభభృతః పిశంగతాం

గతా విశాకేష ఫలస్య కాంయః

విశాసితప్రాధన గంధమాదితం

నమిన్తి నిఘాతం వివాసిశోత్పలం.

సం. కిరా. ర. ౨౬

నన్నెచోడున కృత్యాదిని గదిన్తుతిలో భారవిని

క. భారవియు వస్తువెరిను

భారవియున బంగ రుదయవర్వరిశిఖరా

గారోవాణోప్రకీలన

గారోవాణవర్వరిల జవారాధిక్షురై

కు. సం. ౬. ౨౭

అని పేర్కొని అప్పుడు చంద్రశీలచర్యలము నెక్కువచిస్తాననునం దలి శరత్పయయవర్ణనమును దాను గొంతవల కనుకరించివాడు. ఈకింది పద్యమును కొఁబడి మాయులతోఁ గూడినది యట్టిదే.

ఉత్పాద. అరుణకాలిగణములు శుకాలి గణయకొనుచు నం
బరలమున నోలి నగని పాలు దిగ్వధూచయం
బరయఁ జెలువ మెసంగు శారదాగమమున నుత్పవో
త్కర విభాతిఁ దోరణములు గట్టిపట్టు లందఱు.

కు. పం ౩. 222.

దిక్కులనడి మ్రోలు అందముతోఁ దులతూగెడు నాశరత్పయ
యమున ఉత్పవములుపాటించఁ దోరణములు కట్టిపట్టులు చెలువ మెసంగ
శుకాదులు నోట నెట్టనైన పటివెక్కులు గణయకొని యాకరమున బారు
లుగట్టి పడుకొనినవి. కి గాతాద్దుని ముములో నీధంగి యిట్లున్నది.

శ్లో. ముఖైరసా విద్యుయధర్షగోహితైః
శిఖాః పిశేత్తః కలమస్య భిద్రుః
శుకావధి ర్వ్యక్త శిరఃకౌమలా
ధనుశ్చిముం గోత్రిభివోఽనుగచ్ఛతి.

పం. కిరా. ౪. 3౯

విగసించిన దిరిసెనపువ్వువోలె మృదువైన యాశుకాని పగడవుఁ
దుడుకవోలె నెట్టనైన ముఖములచే కవ్వనగు కలమాగ్రములఁ గఱచి
కొనుచు నాకరమున చంద్రధనుశ్చోధ నకుకరించుడున్నది. అశుకాని
నూతగఁ గొనియే మనఁ న్నిచోడుఁడు తోరణములఁ గట్టించినాడు.

శరత్కాలము తన కూతునకు ధరింపరానికావము గలిగిందు
చుండుట గాంచి హిమభూధరాధిపతి శందృతువునై దండు పెదలెనో
యనునట్లు మించు తెలు రెల్లెడల వ్యాపించెను.

క. శరదాగమములు రఁసుత

కురుకరితానలు సేయించుడుట హిమభూ

ధరకతి గని వానికయిం

అనిగొనియెనో వాగఁ గుహిసపటలము వర్తనఁ,

ఈ. పం. ౬. 2౦౦.

అట్టి హేమంతభవోయముగఁ బద్మకులన్నియు నదాగి పోయెను; పోగా గొలను విత్తనమునకై తన గొక పువ్వుమార్తెయు వాడుగొనినట్లదకమం దుండి తన మాచరించుచున్న పార్వతి ముఖ మురారెను. జటియు మంచు వ్యాపించి వద్దము లన్నియు వాడిపోగాఁ గొలనులో నీయొక్కపూవే నిర్వికరి; దీనికి గూడఁ జేటు వాటిల్లునేమో యను భయముచేఁ దడ్రెడ్డ అన్నియు గుమిగూడి యడ్డు నిల్చెనోయనునట్లు లాయుమోదేవియుంబు గాననకునై జడలగంపు పెనవేసిగొని యొప్పెరుగి, తనది హేమంత మగుదుఁ బద్మయు లడంగి

పోయెఁ బోయినఁ గాల నొక్కపువ్వు తనకు

నిత్యుగా వాడుగొనియున్నఁ ధముపోలె

కైలసుతవడన ముదకవాసమున నొప్పె.

ఈ. పం. ౬. 2౦౧.

చ. వఃజపఁ దెల్ల మంచుగొని వాడినచో నొకపువ్వు నిర్వికర
గని యభులన్నియు న్నెడవుగైకొని దీక్షి మృచ్చువచ్చునో
యెడతగ విూడఁ బిందుగొని యడ్డము నిల్చెనో వాగ నంబుజా
ననకువయిం జటావలి పెడంగి నగాగ్నోజ కొప్ప వర్తతన్.

ఈ. పం. ౬. 2౦౨.

ఇట్లతిదున్నవశీతోపేగంబులుగూ హేమంతశిరంబులందు నిరంతరోదకవానిరాహురాది ఘోరతపోవృత్తిం బ్రవర్తించు చుండువంత— అని హేమంతమనోపాటు శిశిరమును సూర్యవాడేగాని ప్రత్యేకముగ వర్ణించియుండలేదు. అటులనే ప్రకటనాంతరమున వసంతమును విపులముగ వర్ణించియుండటచే నీప్రకరణమున నావసంతశోధ శంతగఁ జెల్పించియుండలేదు. కాని వసంతమును వర్ణించినట్లున భావసామా

ఇట్లు నిర్ణయించి నిలవగలదు: తీరిక గలది అనినాడు. ప్రతినిధిని తరచున వాత్రవంకముల గాంచెదము.

అంతః పాఠ్యుని వసంతానంతరతాంతరమునకు నంతకాకాంత పూ జాత్యంతరమునాది క్రియలం బ్రకర్తించుచుండునంత నిదానము భయం కరాత్మకము: అర్హము. అగ్నివృక్షం: చలించు: చెందము గంచును: చలించి నోరంతయు: లోకి పోవును. అతఃకర్తృ భూమినిచో రెక్కలు కదులి పోవును. ఇట్లు లా వేదవిని ప్రకటించును నీతి నంద గానెను.

క. తలచిన: చెందము గంచును

చలించి నోరెల్ల: లోకు: బ్రథ మాచిన రె
క్కలు గజరు నవగ: బటుకర
నిలయాదలభారి నంద వేద: గానెన్,

ఈ పం. ౬ ౨౯౩.

ఇట్టి తీర్మానము స్థిరపరచుటచే నేమి: అంతయు కలిగి ప్రతుముగ లోపలి ముక్కలు చిరిగి మంగలములో వైచిన పేలం తీరిని మాలివడుకట్లగా నీతెంద గానెను

గీ. తీరుచువాడువాతాపాతి: కతలంతయు

వచ్చి లోకం: ముక్కలు లో వరుస విసి
మంగలము: లోని ప్రేలభంజి: చూచి
చేరినద: గానె: గట్టుండ పిడువలించి.

ఈ పం. ౬ ౨౯౪.

ఎందఱునిభయమున నీవలు చెల్లకొనద చూడెనో, లేక యా వృక్షములు దప్పికలే నీడించుచు తమనీడలు కామ్రతాగనో, యను వట్లాగ్నివృక్ష భయమున నుధ్యాత్మ వేళల నంద: చలించుకొనద నీడలు తెగ్గ పెగ్గ చెల్లముదగ్గఁకుండే యనుగియుండెను.

ఉ. అతఃకర్తృ నీవలు రయంబున మోయుల క్రిందు చూడెనో
యారకులుం దృష్టాధిపాతులై తమనీడల చార కాగనో

భాతి కంక గీడ బుర్రచాదక మూలములం దదంగ గి
 మ్మారతమిశ్య వాదరములందు బొంబక యందు పెదంబ.

ఈ. పం. ౬. ౭౮౮.

క. భాగవతపాతి మ భవత

నిరుమాము కడు వలది కాతి నెద నయిందీ

వరము లలరె గిరిజక

స్థిరశక్తిక బగలులేయి నేనెనో యడగాన

ఈ. పం. ౬. ౮౦౧.

శిష్టమైన మార్యకరగాకాంతిచే చావ్వితి మ భవద్యము విప్పి వి
 కృశించి కాంతి నెదగా కన్న లడుగలువల, చావ్వితి వృధరరరకృ
 చే బగటిని రాత్రినిగా నేనెనోయియన ట్లుప్పెను.

ఈశ్వరుని గా ముకరవకుని చేయటమై మదతయ కంఠక్షురవృ
 తు వణికుని నూడివచ్చెను. అక్షరరగామన వసంతదు వర్ణము విరి
 విగఁ గానించఁబడినది. వసంతోదయముగఁ బ్రాణిసామ్యవృద్ధయ
 ములకంటె కవివృద్ధయములు కందళించి యపూర్వనికావము గంతును.
 వారలాభయిన భావదోలికల మాయాఁలూ గిప్రేక్షకులనైత మూఁ
 గులాడిమను కవిరాజశేఖరఁడగు నన్నెచోడునితూట యెన్న నేల ?

వసంతుఁ డీశ్వరుఁడు తన మాచరింపవలయు సాక్షినియెంతో శీఘ్ర
 విముక్తయగు దక్షిణాదికృపనము బయలుదేరినను. దాని రాక తనకు
 శత్రువగు నా త్రరదిక్కున ప్రీతితోఁ దపప్రియుఁడగు మార్యుడు కవయీ
 లోవుల గని దక్షిణాదికంకన పెందమున నొప్పుకొని వెచ్చని కట్టారై
 విడిచినో యియన ట్లుండెను.

క. తనమాడగు భవదదికాం

గన వియఁ దొడఁగూడఁబోక గని యాహ్వాదికాం

గన నొచ్చి వెచ్చ మార్చెనా

యగ శీఘ్రవిముక్త దక్షిణాదిల పెంపఁగన్.

ఈ. పం. ౪. ౪౪౨

ఈవిధి క్రథ వగుటచే భాషావర్తమాన సైతము తనప్రాధవము కాన్పించుచేసివచ్చును. మున్నగుక్రథవ్రత మున్నెడలు చిలుకలు కోకిలలు అను తన సేవకవర్తములకు క్రతపీఠంగ వేతనము పీఠం బైటఁబోసిన అంగారప్రోగుతోయినఁ జచ్చుము లందఱు పూచెడు.

క. భాషావర్తః పరిమళవీర

సేవకతరి అదరు పీఠ వేతనము సేయం

గా వెఱఁబోసిన వచింతుల

ప్రోవులువాఁ జచ్చు లెలమిఁ బూచె లెదంగై.

ఉ. సం. ౪. ౪౪౪.

అవసంధవమణిమునఁ గంఠేరి పూచె తున్నెడలచే మూగఁబడిన పాంథవర్తమువలయు మున్నఘః పరిచారపీఠం వల్పుకుండమధ్యమన దగిలి పొగఁతో నై అగయు జన్మివోత నొప్పును. గంఠేరిపూ లెత్తఁ గను కథలు జలగను వానింక నాధిచారికాన్నితోఁబోలిక యేర్పరచు.

గి. పాలిత మధువేళఁ గంఠేరి పూచె ధృగ

వర్తవర్తమై జివోఁబండు పాంథకలి

వారిచారంబు వేల్పుకుండారమునఁ

దగిలి కామూర్తి పొగఁతో నెగయుచున్.

ఉ. సం. ౪. ౪౪౫.

విరహుఁబూదయకు లక శిథిలముచేసి మున్నఘఃకు రాక్షసవృత్తితో నాయధమం నూచఁబెట్టి చేకఁబూననో యివ్వఁబు ఎత్తుకర పీఠము లొప్పును. పూత్ర లెత్తగ వండుటచే నది రక్తపిత్తగ్రముల జలెడు, వానికి వెరుక నున్నయాకులు అయధమంతు వెరుక నందెడి తెక్కలకగిలి నందుటచే నిట్టి కల్పన కూర్చియి వ్నాడు కవి.

క. విరహుఁబూదయంబులు

ర్థరీతంబులు చేసి నదులు కరకత్తులు లా

మరివృత్తిఁ బెట్టి కట్టిన

కరణం గర మొప్పె వరుణకరవీరంబుల్.

ఈ. సం. ర. రగిం.

క. నమఃనమః నలిగానము విని

వనదేవత కరకు మెచ్చి వానికి నోడంగం

జనం బైఁకులవీరులు త్ర

చ్చివనిధమునఁ బొన్న తెలమిఁ తెలుపుఁ బూచెన్.

ఈ. సం. ర. రగిం.

ఇంతకు తుమ్మెకపాటలు విని నుక్కిరి మెచ్చుకొని వనదేవత
లాడుతుల కొనఁగట్టె బుగారువాడుకలు ప్రాఁగలుఁబోసెనోయను
వట్లు పొన్నలు చె న్నెవఁగఁ బూచెనని.

ఇక నీర్వృక్షములచే ముత్యముల కందినలు జుడిచుచునార్వ్య
ములు క్రిందివాడు. నురపొన్నచెట్లపైఁ బ్రాకిన గురువిందతలు
పూవులతోఁగూడి పెరిగిన మిస్సమును వసంతుఁడకు విలాసి తయారు
చేసిన ముత్యముల కందినలనోలె నందముగ విలసిల్లినది. నురపొన్నలు
కందినలవలెను, వానిపై నలముకొనిన గురువిందతలు జాలకుల
వలెను, తెల్లని పూవులు ముత్యములవలెను శోభిల్లినవి.

క. నురపొన్నలపైఁ బ్రాకిన

గురువిందలు వసలఁ బెనఁగి కొను రమర రతి

కృతునకు వసంతుఁడనునాథ

జరి చేసిన ముత్తిముములకందినోలెన్.

ఈ. సం. ర. రగిం.

అనుని వామ్రమును జూచిసంతసే అధులతోపాటు కోకిలయులు
వానితోపాటు కవికోకిలములు మధురగానాలాపము లొనరించును.

చ. మొగడలు వజ్రములే నీరులు ముత్తెలు లింగగు ముచ్చుఁగంపులే
జగురులు కన్దురాగములు చిల్కలుపైఁజిరా తుమ్మెకల్

పగటిపులికలములు నాఁ దనరాని వంకరలఁగఁ

దగువలరాజు కంచునీసార్వభౌమలోయఁ జూరఁబడుట.

ఈ సం. ౪ ర. ౪౩౬.

యాతవృక్షముల నీవి వలరాజు వలించుటకు నిష్ఠించుటచే
యొందువిధములగు జనులచే ఖచితమైన మేడలకగిది నొప్పారఁజేసి
నాడు. మొగ్గలు వ్రజములు, పూవులు, ముత్యములు, ఇంచున నున్నవి
తేరదగుల్లు కచ్చరాగములు, చిలుకలు కచ్చలు, తుమ్మెక లిండ్ల
నీలములు. ఇట్లు వన శివలఁగుఁడైన వలరాజు వివహిత వర్తయగు జునే
ఖచితసార్వభౌమ మృషిపిది.

మఱియు నీయొన మొగ్గ, టియే మఁజిజనకు సంబంధము
లయిన యాత్రముల సంవర్తిం జేయఁబడి. అంతరములు దిగుఁబ్బు
మొగ్గలు పూవులు ఫలములు క్రమముగ ఉన్నవన మదన మోహన
సంతాపన విశేషము లు. దనరాని యాత్రము లైనవి.

క. చన ముప్పదన మదన మో

హనసంతాపనవిశేషాత్రము లన మృ

జుమఁజి సంశయకల్పన

భావకోకపుష్పఫలకర మామ్రములన్.

ఈ సం. ౪ ర. ౪౩౬.

ఈసహకార భూమినాచక్రవర్తియే యొకటి శంభుమూర్తిదార్పి
య్యాకావ్యమున విలసిల్లి మనోహరి ఉదయిపడి యోధులఁజేసినాడు.
మఱియు నీసహకారమే వసంతసంగతి లతాంగియై యొప్పి, పూవులను
మందహాసముతో, మిల్లిల్లి తుమ్మెకలమధురగాన మను పీఠనిపాట
లతో, రాదిల్కలకల్పలను ముద్దుమాటలతో, చెన్నగుణలలరాగ
మదిరాగముతో, కోకిల ఉహూకార మరుమధురవాదముతో, నదిలి
పి.ఘటలను కేకలయితో, రాలిన మడుటానులను ములహాలితో
నొప్పి యాచందగిన విలాసముఁ జాల్చెను.

ఈ విలాసవతి ఇట్టి సూత్రవాలంకారములతో భూషించి క్రవ
ర్పించుకేసిన కవివరంసుని క్రతిభ సుల్లాభ్యుత్తు. ఇట్టి వసంతము కవి
వరంసుని కావ్యములందక్కఁ గానరాదు.

చ. అలరుత మందహాసమున పన్నినపట్టుదమంజరీతి రా
చిలుకలమధుమోటలను జెందలిరాకులరాగలింఁ గో
కిలనిడదంబులన్ బరిహీనేకభరంబున ముక్తకర్ణమే
ఖల సభిరామమయ్యె సహకారలతాంగి మధుక్రవంగితిన్.

కు. సం. ౪. ౪౫౮.

ఇంతియ గాక యీ సహకారము వసంతసంగతిని వలరాజును
బోలి యొప్పెను. చిగురుగొడుగుతో పుచ్చకాణముతో, బరిసిన కోకి
లలు చిలుకలు తుమ్మెదలు అను పరివారముతోఁ గూడ నట్టి సామ్య
మేర్పడినది.

క. తలిరెల్లఁ బాపుటమ్మల
బరిసిన పికిరభృంగపరివారముతో
వలరాజుఁ బోలి మామిడి
సలకెరగతి జురవసంతసంగతి నొప్పెన్.

కు. సం. ౪. ౪౫౯.

ఇక మలయవనము తుమ్మెదలు చిలుకలు కోకిలలు గావించిన
విలాసములు నిహారములు కడు హృద్యములు. అత్రుకరణమునందలి
తైలి హృద్యతరము. భావము లన్ననో కడు మధురములు. విస్తరభీతిచే
వదలివచ్చె.

కాని యీ మధుసమాగమన పోలుచు, క్రమోదరసమునఁ
గ్రాలుచు వనమును పాలవసేయు బాలికలు వనవలదెను పీఠ
యొయ్యెలల నూఁగుడు క్రొత్తక్రొత్తపోకడల రాగాలాపములు చేసిరి.
వారి పాటలతోఁ గలిపి పాడిన మధురగానము గావుననే వన్నెచోడుని
వసంతము ప్రాకృతమైనను సూత్ర మనినొకపాడు.

క. సోమరు నమృతరసమునఁ

గ్రాములు వసవాలకారికలు నవలలికాం

దోలముల వేర్క నలుపురు

వాలరు లొడిచేసి పాడి రథిసవలీలన్.

ఈ. పం. ౪. ౪౬౦.

ఇంకను నీరీతిగ భావభరితములగు బర్లన లెన్నియో కాదింది
యెన్నాడు. ప్రపంచాంతరమున వాని సరసము గాక.

నిరంతరమంచాక్షరీమంత్రజపధురంధరుండును, పర్వజలాశీరుండును,
 పగులు పనేకవక్తరింబులు పలుపుచున్నయెడ, జాప్యోతాప భక్త
 పాత్రుల్యపరివారప్రేతుండును, వివిదరుద్రగణదేవజయావధారణు
 ...భయకగదావాహంబును, పశురమ్మపారపోత్కర్ష పర్వంబును గలిగి
 విందినను హేత్వరథారాధరంబు చనుదెంచి, నిజమనోరథంబులకు
 పంజరంబు లెగయి పన్నిధి చేసిం గని పెన్నిధిఁ గన్న పేకచందంబున
 విన్నందును సత్పద్యభవతిమూడుండు నిరచితరదీయచరణపతిస్కా
 రుండై,
 గల. 3

క. భవదంప్రంబు భజయింతును
 భవభయభరభంజనప్రభావాన్నిద
 ...వరశేరిభానయానా
 భవనిరభరగర్భభాగ ఫాలాక్ష శివా !
 గల. 4

క. జయ¹జయ²పరిలంబులు
 జయ జననినాశిదూర జగదేకనిధి
 జయ జటియావళిహరి
 జయ జంగమితత్వయావ జలజాక్షరుల !
 గల. 5

క. నాశుండుఁ బ్రసిన్నుడ వగు
 మాశుతిదయితోడ పొంగుభావితవగుణ
 ప్రాయశంతి విశ్వంధర
 నియమగులు భక్తి గొలిచి సగడును నమ్మింక.
 గల. 6

గ. అని నులించుచున్నయాదక్షుఁ గని శీత్రం
 దలఘురీణు వింది యావరించి
 యెట్టిదేని యిడుగు విచ్చెడ మెత్తుప
¹లంబు నిను సలిమిలంబుగాను.
 గల. 7

ప. అనివ విని యితం దభిక్తమోహంబునఁ గ్రమ్మఁ బ్రణామంబు పోలి
 మోక్షుఁగలు ఫాలనిట్టికం గదియించి, దేవా ! భావనాశీతుండగు

1. జయలంబులు. 2. యంగ.

నిన్ను కల్పించినప్పుడే వాప్రాప్తించినయర్థంబును గృతార్థంబయ్యె నని
సర్ల యించితి. తద్గుణి యవధరింపుము. ౧౬౮

క. పతి యవగ నన్మృతార్థుఁ

యతిశయగుణయావధావనావసరకా

వతి గల బాపతి శోభన

గతి మీ కర్పించెబుద్ధి గణగిరిని శివా !

౧౬౯

క. ముత్రార్థన మీయర్థము

పృథ్విభావత్ర ధర్మజననా శ

శ్వేతార్థన యాశ్వర యే

తీర్థకటవరంబు నాట దయశీయఁ దగున్.

౧౭౦

ఉ. నావిని యవిధుండు పదసంబునఁ గొంహక నవ్వు బేలఁగా

వావవబాపనాత్మిజన కాసరియచ్చె నికాంతమంగళ

శ్రీ విలసిల్ల నితనయఁ నత్రమునం జగురొత్తుచేక్కో

నే వరియించెదన్ భవజగదీశ్వరినిధి ఘటాయనబుగన్.

౧౭౧

వ. అదియు పరిశీలనంబున నిమగ్నార్పణజడియెను; సూరడిల్లు మనుచుం
బలికి యిరిని విహ్నిలిపి, తానును మంలి, రజతాదళంబున కరిగి,
తిగువారచేరిం చెడ్డిదిసంబు దక్షున కెఱింగించి పుచ్చి, పము
చిరింబుగా ఒమాల్యగింధిమాల్య క్రమముఖద్రవ్యవివృత్తంబుల
వలన నలంకారం బలవలించి, నిర్వహించునుచువర్షపహితుఁ దగుచుఁ
దర్శియాయంబునఁ జనుదెంచి నశ్యంబుజధవకళంబున నుభయ
పార్శ్వంబుల వినిద్రుడైనగణపహితుం దగుచు నిరంతర సేవాహేవా
కరణంబుననుకూలమైనదీప్తింబు ముండటయిం గలసి కొయ్య భా
రించిరాచుడిక అప్పురపస్త్రీయం దాయుఁ దిలుండ నిలిచి కల్యాణ
గీతంబులతోడ మంగళాక్షరవారంబు లప్పటప్పటి శేఖరస్థలం
బున నలకఁ, దుంబునబాదక్రమము జనువర్షనవాదంబులఁ ద్రికశ
య్యునింగికావాళిపుష్పరాసవివృత్తనవాదంబులఁ గలసి యుక్కుయ్యిడిఁ

బడిదిక్కులం తెవుడుకలుక, మంచిక మా ర్తంబునం గవరి యర్వి
భండు కద్దపంభవువాశ్రమంబు గదిసిన, బహుమానంబుగా నెడు
ర్కొని పూజించి, కయ్యన నివాసంబున కోసి, కాస్త్రమార్గంబున
నక్కల ద్వప భువర్కాదులు నమర్పించి, యాకకమున్న సిరియంటి
లోపలఁ బట్ట తెలుమాటున మంగళశృంగారగతిం తెలంగుచున్నవతి
చేయకం జనియె; వాసమయంబున, ౧౭౨

గీ, లగ్నవేళ నైవ అలితనైభవనోద్య
వజరహృద్యవాద్యకతులు మ్రొయి
నడమ నున్నవారి నదలిచి దవ్యకల్
దిగిచి రింపు మతుల దీటుకొనఁగ.

౧౭౩

క. తెర వాయఁ దడవ సిగ్గిలి
తెర వాయకలోచనములు నిజయఁగఁ బ్రేమం
జరువారఁ గ్రోలఁ దొడఁగను
పాడఁ దాదరణీయభావహవస్థుఁ డగన్.

౧౭౪

చ. హరుఁ దటమన్న మంగళమయంబగునూరవమాత్ర మావర
స్మరణ దృఢంబుగా ముడిఁచె నుండరి యంతఁ దదీయహవభా
వరసవయోధివీదికల వారనివేడ్క నివాక్షిమీనముల్
గెరలుచుఁ బ్రుల్లయం జవుకళించుచుఁ బెంపున నోలలాడుచున్. ౧౭౫

మ. రవసంకరంబ యోధోదితప్రకారంబుఁ బాటిగ్రహణవిధానంబునలిసి
హూమంబు నిర్వర్తించునవ్వు యోజ యగుచున్నకమలానకుండు
నరీదర్శకలాలనంబగు మానసంబున హూమాన్నిలోపలఁ బద్మి
నమిధలఁ బెట్టి ప్రకాశంపుధూమంబు గల్పించి నిజచరితంబు శివున
తెలుకడదకుండఁ గ్రిందుచూపుల నర్వికృతూర నీక్షించునట్టియెక.

డి. రవ్వదిరాక్షివిభ్రమము దక్కక కన్నులఁ గ్రోలఁ తొర్రఁ ప్రే
మ స్మరుచేత చిట్టదరి మానస మాకులమయ్యె నిట్లు గ

నన్ను న్నూను న్నీకలు లయి నూర్కొనమిం బహిరంబరంబులం
వన్నరచెం గరం బజాడు వందడి నేడ్కలు పందడింతుగన్. ౧౭౬

క. అరకవిచర వాచం

కారభక్తవ కొదవ వంత పాంచాగ్గలన్

లేదావరకము లెల్ల

కారరథావమాన నిజమఖంబులు చాచన్.

౧౭౭

వ. ఇట్లు పరిభ్రష్టదీప్యం దగుచు ప్రవృత్త యాశ్రయము లేకున్న వక్త్రము
వక్త్రము వశశంక సంశయములుతోతలఁ గడఁగొనుచున్న సున్నం
బులందిచ్చుచో దలంచి ఈ నేడవంబు సేయుటయు, నది యెమోఘం
బునావునఁ దదీయానేకంబులలన బహుసహారసంఖ్యాకులఁ గం
గున్న కమాణదేహులు వగురాలఖల్యాదులు సహజవందకమందలు
కృష్ణమృగచర్మహింకలట్రకుఖంక్షణంబులతోడ నున్నుండి,
లేర్పరమర్దనేడవం కోర్వక, యిభిష్టగుఱిది బ్రహ్మగ్య శరణ్యం
బుచేచు మొలపెట్టినమృచారమలులు జగదంతరాళ మిసఖంబుకు
చెల్లకుమఱి; వాసయెయంబున, ౧౭౮

గీ. కొంకుముడిదిగొనుచు గొఱులివలజ్జము

పాధ్యులు మానపంబులొన

ముడివడంగ నజాడు పెదలె వాసభార

లాత్మలందు నిష్ఠయుంబు నంద.

౧౭౯

ఉ. అక్రమ కామమ్రేకు మహారథపాక్షిణిఁ గన్నుల

నిక్రమ రాజుయంద నతిఃస్వగమంబు నేంఁ ద్రిక్రమన్

నిక్రమపాదభుట్లవల నిశ్చరరాధంబుఁ జరింపఁగా

వక్త్రమేష్టి పెన్దగిలె వాగ్రహాగ్రదుకగ్రభావులై.

౧౮౦

మ. పాదుఁ జాచందము వాక్యలోఁ గని తడియింలై సవరంభమున్

గదాగంధకరబుద్ధి మానిది త్రిలోకప్రవృత్త వాళాంతి

శ్వేత రావించిన వచ్చి యాశఁడనుఁ బ్రాత్రక్షణాత్రక్షణ

స్మరణం దాఁ బ్రహసించుతత్పదములం బూజించె జాటాశనిన్.

బ. తదనంతరంబు.

౧౮౨

క. అభయము కాశ్వత యాశ్వర

యభయము దివ్యత్రభావ యవ్యయ అభవా

యభయము పరస్థ ! భవా !

యభయం బనివాశ యాశ యాశ్రితవరదా !

౧౮౩

చ. అతివలంబ్యభావమున నాంగికవాచికభావికోగ్రదు

ష్కృతియొడైనవాడ నతఁ జేయుము శుద్ధునిఁగాఁగ లోకగ

ర్హితుఁ డగుటయు గాచుటయు యెందుఁ గృపాభుతగాక కల్ల ల

క్షృతములుగాఁగ నాని మఱియెవ్వరుఁ గావరుఁ కిశ్వనాయకా ! ౧౮౪

క. ఏకపు దవజ్జఁజేసితి

మానవమున సంతవట్టు ముటువుము నీవే

గాని మఱి దిక్కునాకుం

గానఁగలే నెందు నిజముగాఁగ మహేశా !

౧౮౫

మ. ఆనుదు బహుభంగుల సంస్కరించుచున్న యన్నలినానకతోడ

నోడకు మని యెరని శుద్ధంతేయుటకు గంగాముఖ్యపుణ్యప్రధరితం

బుతు, వసుంధరాంగకలితంబును నగు నొక్కకమండలంబుఁ గృప

చేసి, యతిఘనమృదవిలాసంఘా సలవరించి, యశేషంబుగా రమ

ణీయవేషంబు దీప్తి, యభిసవనాభిసయత్రశవ్యంబులగు వక్తురోలా

శ్యంబు లాడరించి, యిట్లు నిజనివాహోత్సవంబునఁ ద్రిభువనంబు

లకుఁ బరితోషం బాచరించి, యుల్లసితవిలాసవతియగు పరిఁ గరాం

గుళి సలవరించి కవ్యరత్నాభిమాన దివ్యవిమానాధిరోహణం బాచ

రించి, వల్లభాపంగవల్లరితకటాక్షనిరీక్షణలోభామమానవిభ్రముం

డును, సురాంగవాకరచామీకరపమీరణదోధామమానకుంతలం

డును, విశ్వావసుతుంబుర నారద ప్రభృతిగంధర్వగీతప్రబంధజేగీయ

మాన ప్రభావంబును, సహచారణ ప్రభావోద్భవమానముఖపరోజం
బును నై యక్కడఁ గదలి, బ్రహ్మసిద్ధులు బాదలు కష్టమువని
పాదులును వగ వాల్చుచుండు గొలిచి నడుచు నై లాభసంగము
నకు నిజమందేసి, కంచుకొనలంబులు విరిచి, యన్నచులేది మఱి
పురంబునకుఁ దోడుకొనిపోవం బనిచియును నసంతరసమయంబున,

గీ. కనకవీరమాస్త్రగణములు కవంత
మాకుఁడు గ్రహమాత్రోడ వ్యవార్థ
జలజగన్మథాన్వయతల్యోరమాది
శ్వరణ విడుకొలిచుఁ జాతపరణి.

౧౮౭

గీ. విడుకొలిచి కాను కథఁ దంత రాచర
దనమునకు నరమాకాశసహితంఁ
దగుతు నని యందు కలరాచునుచిరది
జూరలీలతోడ నలరుచుండె.

౧౮౮

క. సరి నిల్లు తగు నభయంబు
సరిఁ శివశయ్యలీల ప్రశ్నయదరసా
న్వయఁ జదివిన వినినకు జను
అతిశయకల్యాణంబులందును రెపుడున్.

౧౮౯

నాల్గవలీల.

గీ. వినుడు నడుచితముగ వివరింతు కటమీఁద
నభయం దవధరించికట్టిల
యది గజేన్ద్రరోషభవావృత్తియనునఁ జాల
నలరుచుండు విబుధు లభిరుచింతు.

౧౯౦

వ. శివుఁ దంతపురమున నుండునమయంబును

౧౯౧

సీ. అత్మశేషంబుల నభిరామసంపద

కర మీన నవరాత్రి నలుకన్దొడ్డు

యాశాశతలమున ననయంబుఁ దిరుగుట

నలఁ పూని యించుక నిలువనొక్క

వాంఛత్రుతిచిపై వానిరిఁ బుట్టినఁ

తెలఁగి తర్పంగతి చేయనొక్క

తిమిరారిగానఁ దదీయాగమాశంక

దొడరిన వెనుఁ గ్రుంకఁ ద్రోవనొక్క

గీ. యఖిలతనురాజి యవరాహ్మ మాచిగొనిన

నోన్వఁజాలమి ఛృగుపాత మందనొక్క

నాఁగ మందాయమానమండలముతోడ

నస్తగిరిమే స్రవముమీఁది కరిగె నినుఁడు.

౧౧౨

చ. మరుఁ దలకోకదంతులమర్మముల నివ్వదలింది పాంథభి

కరముగ నెత్తివట్టినఁ బ్రకాశము నొందెను నన్నులీల ని

ర్భరరుధిరాధిపేకవరిభాసితచక్రము వోలె నత్తతి

స్వరుణునిదిక్కునందు దిననాయకమండల ముప్పై శోణమై. ౧౧౩

క. నునుఁజునిఁడిగుండుశేల

న్నుమిఁడివిలుకాఁడు మింట నార్జితమార్గం

బునిగిడిపెట్టువడి జన

మునఁ మాతెనునట్లు ప్రౌద్ధ పాటుకునఁ గ్రుంకెన్.

౧౧౪

సీ. అలఘుకాలకృపాగపాత మగుదినమహి

షముమేనిశోణితోచ్చయ మనంగ

యామిసిధూమికి సరుదార ముంగలి

తెఱఁగార నునుదోఁపు తెఱమునంగ

పాంథుల నేత నుద్భటలీలఁ దోచిన

మరునిత్రతాపాగ్నిమంట యనఁగ

¹

.....

గీ. ధరణీహయఖురాగ్ర వరనోద్ధితాస్త్రాది

భాగచారిభాతువలల మనఁగ

వరగి కెంపుచాతు వడమటిదిక్కువ

వెలసె పాంధ్యరాగవిధవ ముక్తును.

౧౯౧

క. ఇరుఁ దప్పు చురురుది విధివక

మునఁబోయిన యట్టిపిదవఁ బో సంకవతుం

జనుటయే తగ వని సంధ్యాం

గవ యురురుది యరుకరించె భువరాగమునన్.

౧౯౨

సీ. విరళుల మర్మము లివ్వవికలింతుఁ గరపావ

వెలఁచిన మరువన్మృగులికయనఁగ

రాజ రాగలఁ దని రజరి ముంగిట కుడ్డ

ముత్యామయమృత్యుగ్గు ముగడ లనఁగ

వివరిము క్తమి యిలఁ జదు నభ మని

నలువ చాచిన విండి ముఁ లనఁగ

కాలభైరవయోగి కంకశీలితములై

మనమోతు నవకంఠమను లనఁగ

దివిజవదిలోనఁ దిరిగెను దిగ్గజములు

త్రుంచిమోలిన తెల్లనిలోగ లనఁగ

తారరుది మింట నంరటఁ దార యగుతుఁ

గరముఁ తెలువొందుచుక్కలు కలయఁబోడినె.

౧౯౩

క. తారాన్న శేషజగ్రిస

పారభటిసరణి వచ్చివట్టికరణిఁ తె

న్నారెం దమ్ముల మంజ

కారము లగుసంధకారకాకాభుంబుర.

౧౯౪

గీ. శీతకరుణ వపును చీటి మోడరాఁ

వలఁచి చనిచె చాకికాని కరణిఁ

బూర్వశిఖః గళలః చార్మి ఘోషకళా

సమితిః దోదగ నీరజార్తి సేతు

౧౯౯

సీ నిలవయోమహాస్వీరమధ్యమదిశా

సతిత్వ ముపాసచమక మనః

హృగనా భితిలకసమ్మిశితఫలము దిశా

రహిణిభావ్యద్యక్తకమల మనః

చూడుకముద్రాభిశోభితం బగుదిశాం

గనకుంకుమాదీన సైవ మనః

హరినీలమణికండుకాంచితం బగుదిశా

యవతిపాణితలవల్లవ మనః

గీ. పూర్వశిఖః దోదగ బూపాందు గండు దో

రంపుఁగంపు వాను సాంపు మిగుల

విశతసమ్మదోక్తి విశ్వంభరామోద

మండలంబు చంద్రమండలంబు

౨౦౦

క. ప్రాచీనతప(మ)దనకళలన్

రజనితు ఖయ దగిలి చుంబనము సేయుచు నా

ద్విజరాజ రాగవళమున

జగరములు జపి కట్ట నెట్టి సంబరమున్.

౨౦౧

సీ. మొన మొగ్గరంబున మొనయుచీకట్లము

కట్టబట్టి బట్టి మల్లాదియాది

దండగాలుగనుండి తమి చీకట్లము

గొప్పజాతి(నొప్పి)కట్టిగొట్టి

సీ (వెనమీ)కళవున వెలయుచీకట్లము

కట్టజరించి తుంది తూటాదియాది

1. దోదగమిట్టి.

2. కళవున వెలయుచీకట్ల ముగ్గజరించి

వెనమీంచి తుంది తూటాది యాది.

గమిగూడికొని పీఠం గణయచీకట్లరూ
కల వించి చించిచెందాడియాడి

గీ యిట్లు వలకడి మొల్లచీకట్లమదము
కడగ వడి దోలితొప్పురలాడియాడి
తమరకంబుగ భవన మంతయును నిండ
గుహదనాయకుజయహ యూభుక్తు లు నడచె.

౨౦౨

క. ఆ శ్రవణశిధవళవిభా

యశ్రవణవ మొక్కఁ బ్రాంత సంబంధము గడుం
గ్రొత్తయగు సంభవమున వి
యశ్రవణి నరగురాజహంసమురాలెన్.

౨౦౩

సీ. కలుచని వెన్నలపాలు దాహముఁగొని

సందడిఁగడుపారఁ బ్రాగునవియు
మెత్తనివెన్నఁమీఁగడ రుచిగొని
యాకలి మానఁ బెల్లనునవియు
చిక్కనివెన్నఁజిన్నచెంచుఁగొని
నాకలి దీఱఁగా నమలునవియు
గరఁగఁ వెన్నలఁ గలవెన్నఁ గని కని
జగఁగివేద్య ను మెఘగునవియు

గలఁగఁ బాటినవెన్నలకాశఁ దివుట
కట్టు లెత్తక కలుమాటు జట్టునవియు
నగుచు సంతంతకును బ్రతు మగ్గింక
నెల్లచోటఁ జిగ్గింతు ల్ ద్రుళ్లదొలుగె.

౨౦౪

క. వెన్నల యమ్మలొంబుధిగా¹

వెన్నలగాఁ గుండోతుఁడు నా యహివాధుం

దన్నవ పల్లాంఘన మది

వెన్నవకుంటాటి యగుదు విలసిల్లె నృపా !

౨౦౧

న. ఇట్లు చంద్రుం డలఘుత్రభాభాసమాన విభవ నిస్త్రుండుం డగుచుండ,
 ఇంద్రికాసారంబు సారంబుగా బ్రజలి యొప్పుకొనుచు, తక్కురియు
 నుంబోలె వెలివసలు చూపుచు, మొలకచనుఁగవయునుంబోలె
 నిట్టలుండ్రోచుచు, విటిగిన దళంబునుంబోలె పటియంటాటుచు, తక్కు
 రకాటునుంబోలెఁ బధికు నొందుచు, నిధిగన్న పేదయునుంబోలె గగ
 నంబు ముట్టుచు, మఱియు బహుళంబుగాఁ జెలంగుచుండి, మిక్కిలి
 తెల్లంగలిగి వచ్చుచుం బోవుచుండియు, రాకపోకల మఱికి రాజదా
 పున వృద్ధిపొందుచుండియు నేవంకనై ననుం బట్టుసాక ఫలఫలంబు
 నం బరగి తమ్ములసిరి కోపుచుండియు, దిగ్విలయసముల్లాసంబు
 జరిపి బతులుమెఱసి వెలుంగుచుండియు, రాత్రిగాని తఱి సూర్య వె
 లుది యెల్లజరులకుఁ బ్రിയంబు నేయుచుండియు, మిత్రునిఁ బొడఁగని
 యెవ్వ డప్రసన్నత వదలి యవ్వధంబుగాక చక్రవాకంబులతోఁగైర
 వాసీకంబులు విప్పుచు, చంద్రకాంతంబులతోన కాముకస్వాంతంబులు
 గరఁగను, ఇకోరంబులతోన సాగరపూరం బుబ్బుచు, తిమిరకదంబు
 లులతో నురతవిదంబులు వెడలను, తస్కరాటోకంబులతోన విర
 హిమనస్తావంబులు గమలను, భారస్తావంబులతోన విటవిటీ ప్రేయం
 బు పెరుగను, మఱియు మదనశృంగార మంత్రంబులకు వెదిగిద్రము
 వ్వుదెలిసె, కంచమవాద్యకుంభత్పిదాక మస్తగియంగణసేను నగ
 లించె; పూర్వది క్కరుణదీప్తవ్రవాళవల్లనోల్లాసపంకదఁ బరిధ
 వించె.

౨౦౨

చ. సనకసనందనాదు లగునెన్నుచు బుల్లిములం బ్రసన్నతా
 భుసత కలిర్ప శంకరునగారముముందర నిర్మి తక్కితో
 ననభువిభాతకాలవక నార్చనవార్థగభీరబద్ధుని
 మనమన కింపు నేయవచనంబులఁ బ్రస్తుతిచేసి రాశ్మిక.

౨౦౩

గీ. అతులమూర్తిలీల వాన్నాయములుఁ బ్రణ
వాదు లగుచు నవ్వు డర్శితోడఁ
బొగడె నందికావిభుని భూతభావిజ
యాభిధానగుణమహాత్మ్యములను.

౨౦౮

గీ. ఇత్రుడు విచ్చేయు నీనుప్రాణేశుఁ డనుచు
బొసఁగ రవిరాజ యెఱిఁగింతుఁ బోయినట్టి
దూతికయుఁబోలె నత్తఱిఁ దొగలనుండి
కణఁక నభిరాజి వచ్చినిఁ గదిసియొప్పె.

౨౦౯

సీ. కలువలకొంగ జక్కవలకోర్కులవంట
నిండుచీకట్లకు గుండెబెరుగు
చాతులపుట్టి ప్రాణమవులనెలదంతు
బొంది మచ్చులపాలి వెంటిగుడియ
మహిమలకుళ్ళ నేమములు నిర్వఁగ నీడ
యిరున్నాల్గుమేనుల పెరిగి మోడ¹లు
తమ్మలచట్టము ధరమొక్కలకు నల్ల
త్రిమ్మరికలైల రొమ్మమరియ
దెలివిసిరియిల్లు... తోనఁ దెరలువెజ్జ
తననులకుఁ బ్రోవు చుక్కలదాడికాడు
చలివెలుగుసూకు మిన్నులవెలుగునేల్పు
పొడుపు గుచ్చరిఁ జెన్నుగాఁ బొడిచె నిశఁడు.

౨౧౦

క. పారునకు నశేషజగదీ
శ్వరునకుఁ బొడ నూత నదియె సమయం బంచున్
ద్వరఁ జనుదెంచెన్ యువఁగాఁ
గర మొప్పెను మింట నహిమకరుఁ డట్టియెడన్.

౨౧౧

సీ. తొలి దొలి యిండుక మొకది యొకలతోఁ
బరిపాటి మోసులుపాటిపాటి

రిజుచుగా నంతటఁ దలఁచి యేపునఁ

బాజకట్టుచు కొనసాగి సాగి

నవ్వుటిల్లుచు నున్నచువ్వంపుకరించె

రాత్యంబు నామది క్రచ్చిక్రచ్చి

నల్లకాపుల నల్లిబిల్లిగాఁ బ్రాణుచు

నొక్కయుమ్మడి బెగఁజొత్తియైతి

గీ వినుతవిశ్వజనులకన్నులవండున

యగుచుఁ గ్రొత్తగాఁగ నలది యలది

యంత లతయుఁ బోలె నంతయు రుదిమిల

కరము మీటి చాచి కాఁయఁదొడఁగె.

౨౦౨

క. అంతకు మున్ను మహేశ్వరుఁ

దంతుఁపురి నెదిలి యుచిత మగుకరణీయం

బురయును జరిపి బాహ్యప

భాంతరసింహాసనమున నాసీనుడై.

౨౦౩

క. తత్పమయగతసకలదివి

మత్సంయమినాథు లాత్మసందర్శననూ

త్నోత్సవమగుఱుగాఁ గడు

వాత్సల్యంబున నొసర్చి వారలఁద్రుఱ.

౨౦౪

న. ఇట్లు కొలువుండి యనింతరసమయంబునఁ గ్రమ్మితి యంతఃపురంబున
కరిగి సర్వమంగళతోడివి నోడగోష్ఠిం దగిలి యభినవసురభిగంధధురం
ధరచలకలపటనంబు లగునువవనంబులలో నులను వినిద్రకాచంద్రవ
ణబాలానావిర్మణజలపూరంబు లగువిహార కాననంబులకెలనను స
ముత్సంతసితకంతయువతినారకేశారవశుందరంబు లగు కుతుకాచల
కందరంబులయందును, అతిస్వచ్ఛతీరచ్ఛవిపుష్పగురుచ్ఛవిష్కంధమక
రందరసాస్వాదనవి నోడచంచరికవిధునమధురయునాఱుకలంకారంబు
లగుఁ బ్లలతాగారంబులనడుమను, మఱియు కిరారామవిక్రమాత్మ

కారంబు లగుత త్తత్త్వదేశంబున నెఱుంగుచోట్ల నిలిచి, చాచుముఖ
యొం జాను నిచ్చావిహారంబులం జరించుచుఁ గ్రీడించు నానమయం
బున,
అంగి

కా. వీచెం బూర్వవికాగతవ్యవస మున్వీతెంచె భేదవ్యవస
పూచెం గందళ శీతశీపటలము లొప్పిలై కూర్వాలత
మోచెం గర్భమునుం బలాకము ముదంబు చాల్చె మారంగముల్
వేచెం బాంతులఁ బుష్పఫల్యుఁడు గళావిష్కారసారంబుగన్. అంగి

సీ. ఆకసంబున మహితాటవీసలమునఁ
దనరుతయాలపాదవము లనఁగ
సంబుజంబునఁ బంకజాక రాంతరమునఁ
బ్రబలమేచకతమోవలము లనఁగ
సంతరిక్షంబున నచలదేశంబున
మలము మదాంధసామజ మనంగఁ
ప్రిదళమార్గంబున నుదధిమార్గంబునఁ
దిరుగునుద్దండ మకరము లనఁగ

గీ. నిరులు గొనుచు దిక్కులెల్ల దక్కువనద
దమరతుం బనంగ దట్ట మెగుచు
చేతి కందినట్టు చెన్నువంతగఁదోచె
సంబుగర్భహితనాఁబునములు.
అంగి

కా. జంబూవృక్షము లెల్ల నింద్రమణిభావ్యచ్ఛాయలం బర్వ భా
వంబుం దాల్చినయట్టితండ్లు కడుఁజెల్వం బందె నాకాళమా
ర్గం బుండం దను కిష్కా (లేక) జలగర్భస్ఫూరతం గల్లు మే
ఖంబుల్ భూమికి వచ్చి నిల్చెనొగ నాఁగదృక్కువర్యంబులై. అంగి

చ. భువతరవద్దవాదనవీకవ్యవ శీలయౌ ద్రిశ్వాకం
భవములు మూరిఁబోయి శ్రుతివ్యవశేషము నావహించు గా

భవగతు లుల్లసిల్ల నరుకర్వతకః ధితరంగభూములం
దొసరి అపస్యదోద్ధితమయూరశోరకలాండవార్భటుల్. ౨౧౯

క. భువనమయ మనెడుహరియ

క్కున నెంతయుఁ జిత్రరుణులఁ గొమరొందెడు న
ద్వితీతనవపుష్పదామక
మనుక్రియఁ గనవట్టె మరళరాసన మంతన్. ౨౨౦

మ. తనరారంగ మధూవృతావ ముడుగుం దానందు 1వర్ణాగమం
బున నింపాడనివాని యిచ్చి వెలికి న్నూభామ పాటంగఁ జ
ల్లివ నీరాజనదీపసంతతులపోల్కి 2న్నిండ్రగోళంబుచా
ల్గనువట్టెం దరుణప్రవాళశకలాకారానుకారంబులై. ౨౨౧

గీ. రాజహంసగతులయోజ మానవతున

వెదకఁ దక్క దివిని వెలయదయ్యె
రాజహంసగతులయోజమానవతున
వెదకఁ దక్క దివిని వెలయదయ్యె. ౨౨౨

క. మెఱుంగుంబలుతుల నటలు

యొటపులు భుజియించినకృ దురుఘంజితతు
ల్నెటపుగఁ జెలంగుచాక్షున
నెఱుములు విలసిల్లె ఘుమఘుమోల్లాసములై. ౨౨౩

క. లొలుకులతోడన జీగురు

లొలుకఁగ వడగండ్లు దొరఁగి యొప్పెరు వర్షా
లలనమెడ హరిముక్తా
ఫలములు మెడ యూడి నెలయఁ బర్వీనకరణిన్. ౨౨౪

ప. ఇల్లుక్రమంబుగ వెలసిన ఘనాఘనకాలంబున నానందరరత్న
లన్, ౨౨౫

మ. ¹ గంధూషితస్వచ్ఛవా

శ్చటరించుం దగఁ బుష్కరంబున యదృచ్ఛానల్లకీనల్లనో
త్కటదానంబు లొసర్చుఁ దుండమున నాశంతివజస్వామి ద
త్త-టకక్షోణులయందు నాత్మపతికిం గాతూహలాహుధుఁడై ౨౨౬

క. తార్చునుఖస్థలమున న

ల్లార్చును నిజకరము దృఢతరాసక్తముగాఁ

జార్చును దన్మదగంధముఁ

గూర్చు న్రుచు లంకకంఠఁ గులసతిమీఁదన్.

౨౨౭

ఉ. సారసచంచరీకబకచక్రకహంసకులావతంసకా

సారసమీరభూములఁ బొసంగ రమించు నవీనగంధముం

దారసమూహగుచ్ఛసుమనఃపూర్ణమదప్రహరీ మం

దారసమీరము ల్వాటియ నాప్రియఁ గూడ మనోజలీలన్. ౨౨౮

వ. మణియుం బెక్కు లెఱుంగులం గలుగువిహరణంబులం దగిలి మెలంగు

నమ్మిధునంబులం జూచి శంకరుండ సతీవదనంబు సస్పృహంబుగా

నిరీక్షించునమయంబున.

౨౨౯

మ. సతి గాంచెం కృతిశుద్ధవర్ణకనకచ్ఛాయాచ్ఛటాభాసురో

ద్గతపాశాంతుశమోదకాభయ సమగ్రశ్రీసముల్లాసు ను

న్నతదంతార్గళశోభమానఘనశుండాలవణీయు న్నశో

ద్యతకాయుం జగదేకరక్షణమహాత్మాంబు పేరంబున్. ౨౩౦

కా. ప్రాచీనుఖ్యదిశల్పసన్నతరశోభ స్థించె నవ్యాయుల

నోచిప్పేకుండు ప్రజ్వలించె తృవదత్వం దుద్యతాహ్లాదనా

వైచిత్రిం బ్రసరించె నంతయు నివర్ణస్థండలం బుల్లస

ద్రోచిర్లక్ష్మి వహించె నీత్యశీఁ బుత్రుం డ్ల జన్మించినన్. ౨౩౧

వ. తదనంతరంబు వార శక్తిదం గదలి రజతగీతి నిజమంచే; రట్టయెడ,

1. ఈపద్యము మొదటిపాదము వ్రాతప్రతిలోగానరాదు. మణియునిక్కడ

గ్రంథపాఠ మున్నట్లు తోచెడిది.

గీ. అకరింద్రవశనః దతిరమ్య కాశ్యపి
హారలోలహృదయః దగుచు నపుడు
శంకరునకు దక్షసంభవును బాల
నింపు సొంపు నావహించఁజేసె.

౨౩౩

చ. సతి దను సంకపీతికఁ బాసంగఁగఁ జేరిచి ముద్దులాడుచో
నతిమహితాదృశంబు లగునాయమచన్నుల కాశ్యకుంభమల్
ప్రతియిడి వీని వాని గురుభావము చెప్పు మటంచు ముగ్ధకా
న్వితి నడుగు నృపేశ్వరునివీడులకు న్నొక మావహిల్లఁగన్. ౨౩౪

చ. జనకుఁడు తన్ను నూరుతలసంగతుఁ జేసి యథోచితోకలా
లసముల నింపుసేయఁగఁ జెలంగుచుఁ దల్పదనమశ్రుతలో
చననికరంబు చూచి జలజాతసరోవర మంచు దొండ మొ
య్యన జరిగించుఁ దల్లిహృదయంబునకుం బ్రయముల్ జనింపఁగన్.

వ. మఱియు ననేకవిధంబులం దనరునీదృశచరితంబులు దిలకింప నింపా
రుకుమారుంకూచి, విశ్వనాయకుం దత్పని జగద్రక్షణయోగ్యభాగ్య
లక్షణంబులకుఁ దగినట్టగా నొక్కపుణ్యదివసంబున పారివిరించిపూ
ర్వసుఖర్వజజ్ఞనాదంబులునూ, దక్షత్రతుముఖ్యసంయమి స్వస్తి నాద
నాదంబులునూ, తుంబురువారదప్రముఖమంగళగానంబులునూ, రం
భామేనకాద్యస్పరోఽంగనా లలితాంగహారసంధానంబులు నుల్లసిల్ల
విఘ్నభయహర్తృ గమ్యుకుచుఁ బట్టజంభనవిలాసముఖుం జేసిన నా
కరింద్రముఖుండును సమస్తజగంబులకు నుపాసనీయండగుచు వెలర
గుచును నిరతశుభానందంబున డెందంబు చిగురొత్త నభిమతవిహం
జురుం దగుచుండె.

౨౩౬

౪. అవిరళగతి గణనాథో

దృవ మనఁగా నిట్లు చెప్పఁబడుభవలీలం
దవిలి కఠించిన వినినను

వివిధనుఖము లొందు విఘ్నవిరతులు డిందున్.

౨౩౭

వ. అనిచెప్పి మఱియు.

౨౩౮

శా. శంపావల్లిమతల్లి కాభయదిభావ్య త్రిక్షణధారామహా

ర్షుంపా పాతనవిభ్రమభ్రమణశశ్వల్లభ నానాభలీ

సంపాత క్షితగర్వసర్వఫలతా సంభిన్నమూర్తిభవ

ల్లంపాపాంగ కలింగవంగళకచోళద్రావిడక్షూభిపా.

౨౩౯

క. కాంతవసంతమహాద్భవ

కాంతివరీముక్త కటకకరహాటవనా

క్రాంత నితాంతలసన్నయ

నాంత సితస్మితమనోహరా ననకమలా.

౨౪౦

చామరము.

అహర్యధైర్యభూషణా దయారసార్ద్రాభాషణా

మహావ్రతావభాషణారా రమాపాటద్యశస్కరా

మహీనురామనోర్జితా సమస్తదోషవర్జితా

యహీనభోగజృంభితా సమగ్రధర్మగుంభితా.

౨౪౧

గద్య :- శ్రీమదష్టభాషాకవితానవీణ బుధజనస్తుత్య

నిశ్చంక కొమ్మనామాత్య ప్రణీతంబైన

శివలీలా! లాసంబునందు

ప్రథమాశ్వాసము.